

ב"ה, י"ג מרחשון תשפ"א

שיעור 3: דיני אנשים ודיני ימים ודין מקוה ביד גוי

מקורות לשיעור (חלק א'):

מקוואות פרק ה' משנה ד'.

משניות פרה פרק ח', משנה ח'–ט', עם ר"ש, רמב"ם ורא"ש.

רמב"ם מקוואות פרק ט' הלכה יב עם הכסף משנה.

שבת קט, א, רש"י ד"ה רבי יוסי אומר, ותוד"ה רבי יוסי אומר.

צמח צדק חידושים מקוואות פרק ה' משנה ד' (עד טור ב' שורה עשירית).

צמח צדק שו"ת יו"ד סי' קסח אמצע טור א' החל מהמילים "ולפמ"ש בתוס"ע עד "אבל החופר".

צמח צדק שו"ת אבהע"ז סי' סח אות ב' (דף קיא טור ד' שורה 6 "היינו גבי ים" עד "שוב מצאתי").

תפארת ישראל – מסכת מקוואות יבין ס"ק לה.

טור או"ח סימן רכח וב"י שם ד"ה "ומה".

שו"ע או"ח סימן רכ"ח ומג"א שם ס"ק א'.

תפארת ישראל – מסכת פרה יבין ס"ק מא ובוועז ס"ק ד'.

תפארת ישראל – מסכת מקוואות יבין ס"ק לד.

חלק ב':

"דרכי תשובה" ס"ק כז

שיחת אור לי"ד כסלו תשל"ט סעיף כט (שיחות קודש תשל"ט ח"א ע' 376) ד"ה "און דאס איז אויך"

אג"ק אדהרש"ב ח"ו עמ' קמב ד"ה "וכן בדבר המקוה".

ספר "בירורי הלכות" (פלאטקין) "קונטרס בעניני מקוואות" אות טו"ב

שו"ת צמח צדק סימן קסא קרוב לסופו מאיפה שמתחיל "ומה שכתבתם שהבלן לא סגר" עד הסוף.

יו"ד סי' קיח, ש"ך ס"ק כב

אוצר החכמה

ממנו וכו'. שם מעיין מושג כדל
 ריבה עליו והמשיכו הרי הוא כמו שהיה היה
 עומד וריבה עליו והמשיכו שזה למקוה לטהר
 באשורון ולמעין להטביל כל שכל שאם ופירוש
 משנה זו מנאור בדברי רבינו וכן פי' הרא"ש
 אבל הראב"ד כתב הרי הן כמעין לכל דבר אלא
 מומסאם ואינו מטהר עובלין אלא עד מקום
 שהיה יכול להלך בתחתלו עכו"ל. ורבינו והרא"ש
 שלא מילתו דין ממוס שהיה עובל וכן ממתלתו

טהרה. הלכות מקואות פ"ט

יד נוטפין שעשאן וזחלין וכו'. צפ"ה דמקואות נוטפין שעשאן וזחלין קומין אפילו מקל אפילו קנה וכו' דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מוחלין בו ומקל הוי פשוטי כלי עץ שאינם מקבלים טומאה אלא מדרבנן ואפילו צהו והלכה כרבי יוסי:

מן וזחלין שקלחן בעלי אגוז וכו'. פרק שביעי ע"ד:

מן מי גשמים הבאים מן המדרון וכו'. בסוף פ"ה דמקואות: צ"ש אומרים מטבילין צהרלית וצ"ה אומרים אין מטבילין ומודים שהוא גורר כלים וטובל בהם וכלים שגדר בהם לא הוטבלו: ומ"ש רבינו שחרלית הם מי גשמים הבאים מן המדרון וכן מ"ש שאע"פ שיש מתחילתן ועד סופן ארבעים סאה. מפורש בתוספתא פ"ד:

יו גל שנתלש וכו' ארבעים סאה וכו'. משנה סוף פ"ה דמקואות: ומ"ש ואם נתכוון ויהי יושב ומצפה וכו' לדבר שנתכוון לו. כלומר אם לתרומה אם לקדש והוא נלמד ממאי דאיתמר עלה בפרק ז' דחולין (דף ל"א).

ובסוף פרק ז' דחגיגה (דף ט"ו). **יה** וב"ש אין מטבילין בגל וכו'. בפרק ז' דחולין שם (ע"ב).

מטבילין בציפין ופירש"י מטבילין כלים ברה"ג הגל הנמשל מן הים והלך למרחוק וזה לארץ נכנס אדם תחת נחשו ומקבלו דהוי טבילה זו צמחית לקרקע ואין מטבילין בציפין שלא חזקו כלים בציפין הגל דהיינו בלמעשה שהוא עשוי ככפה וטעמא דמפרש שהיא טבילה אייר ואין מטבילין באויר עכ"ל ולא נחזקו מתוך דבריו שם למען אין מטבילין באויר אלא בפרק ז' דחגיגה כבש שהטעם מפני שלא אמרה תורה מקוה של אויר לטבילה ומשמע לי דנפקא ליה מדמכחיך אף מעין וזכר מקוה מים דהנך אין דרכן להיות באויר ודברי רבינו מטהרים מכמה אפי' דמ"ש לפי שאין מטבילין בוחלין משמע דים אינו מטהר בוחלין ורבינו כבש בפרק זה כל הימים מטהרים בוחלין ואין לומר דהסם בשאר ימים שמטהרים בוחלין וכדרי יוסי והכא כים הגדול וכדמשמע מפשט דברי רבינו בפירוש המשנה דלא אמר רבי יוסי דמטהר בוחלין אלא שאר ימים אלא ים הגדול לא דא"כ לא היה ליה למיסתם ולמיכתב כל הימים מטהרים בוחלין אלא הו"ל לאפוקי ים הגדול מכלל אחרים שיש סמך על מ"ש דגין בן שנתלש מן הים דמשמע הים הידוע שהוא הים הגדול וקאמר ביה דאין מטהר בוחלין דא"כ הו"ל למכמה לדין כל הימים מטהרין שכתב ועוד הו"ל לאקדומי דאין ים הגדול מטהר בוחלין וזכר הכי לומר שהטעם שאין מטבילין באויר היינו משום דאמי בק"י מוחלין או לימא לפי שאינו מטהר בוחלין או לפי שאין מטבילין בו בוחלין דלשתמע בגריעותיה דאין מטבילין משהו דים הגדול הוא דלפי מ"ש משמע דאזחלין דעלמא קאי ועוד דמדתבש היו שני ראשי הגל נוגעים בארץ מטבילין בו וכן מ"ש גל שנתלש מן הים ונפל על הכלים הרי אלו טהורים משמע בזה"ש שגל זה מטהר בוחלין דאין לומר ש"מ"ש היו שני ראשי הגל נוגעים בארץ כשהם במקום אשכזרן הוא דא"כ הוה ליה לפרושי ועוד דרישא דקמי' גל שנתלש מן הים ונפל על האדם ועל הכלים על כרחך דרך זחילה נפל עליהם ואפילו הכי הם טהורין לכן נראה דלעולם לדעת רבינו ים הגדול מטהר בוחלין ומ"ש לפי שאין מטבילין בוחלין לא כים הגדול קאמר אלא ה"פ אויר יומר גרוע מוחלין ומאן דחזי דמטביל באויר בגל שנתלש מן הים אמי להטביל בוחלין דנוטפין דאמרי מסתמי לגרועי נוטפין ממעין חד דרגא לומר דאין מטבילין באויר דנוטפין אלא בוחלין דנוטפין שפיר דמי ולפיכך גזרו שלא יטביל באויר דגל שנתלש מן הים כדי שיהא היכר בדבר דהשתא ליכא למיחש לטעמא כלל דכ"ע ידעי דנוטפין גריעי ממעין וכו' רגעי ליה חד דרגא ממילא משמע ליה דאין מטבילין בוחלין ואע"פ שאין זה מבואר יפה בדברי רבינו מ"מ כיון שגם באנו לומר שהוא ז"ל מחלק בין ים הגדול לשאר ימים לענין טבילה טמאים אינו מבואר בדבריו וגם יש בו כמה דוחקים וקושיים כמו שכתבתי אפילו אם היינו יכולים ליישבם בדוחק נראה לי דמוטב לאחז דברך וזו להשוות דעמו עם דעת הפוסקים מלאחז דברך האחרת דמשויין ליה חולק עליהו ועוד דכיון דאיהו ז"ל סבר דכילו שאוב כשר מן המורה לאו יגזרו חכמים על הים הגדול שלא יטהר בוחלין דהא לא שייך למומר ביה אטו מרדלית של גשמים כדכתב ר"מ דמהאי טעמא אמרו לטבול בנהרות דר מיומין משרי ועוד דבים הגדול לא משכחת לעולם שירבו נוטפין על המעין ואע"ג דרמנא קרייה מקוה היינו לענין דברים שהריכה תורה מי מעין קאמר דים זה לאחז דברים דיו במקוה אלא כחמים מה להם בך כיון שלפי האמת הוא מעין אלא שהמורה גזרה לפסולו לאחז דברים לכיך דעמי סמכת רבינו בין ים הגדול בין שאר ימים מטהרין בוחלין וכמו שכתבתי לעיל:

ספק

אלא דוקא באשכזרן כשרים אף להנך תלת מיני אכל כשהן וזחלין אע"פ שהם מטהרים לכל הטמאים אף בוחלין מ"מ פסולים להנך תלת מיני דבעו מים חיים ואפשר דטעמיה משום דכשהם וזחלין דמו לנהרות וכיון דכל הנהרות פסולים למדי דבעי מים חיים גזרינן בוחלין דשאר ימים אטו נהרות אכל בוחלין מן המעין לא גזרו לפי שעל הרוז הם מים מועטים ולא אחו לאחלופי בנהרות ואפשר שמפני כך הפסיק רבינו בין ים הגדול לשאר ימים כדין כל הנהרות שרפה להקדים דין פסול הנהרות לדין פסול שאר ימים בוחלין להודיענו דמשהו גזירה אטו שאר נהרות נפסלו ופסקו כרבי יוסי וא"כ ה"אך מכשיר שאר ימים באשכזרן להנך תלת מיני הא תנן צפ"ה דפרה דמים המוכרים דהיינו שהם מרים או מלוחים פסולים ואין לומר דבמים מתוקים מיירי מדמפליג ביניהם לים הגדול אלמא דבמלוחים דומא דים הגדול מיירי ואפשר דמים מלוחים דפסולי היינו שמחמת הארץ שעוברין עליה נעשו מלוחים אלא היכא שמחמת גזירתן הם מלוחים כגון מי הים כשרים כנ"ל לפרש לדעת רבינו וכן למדנו לדברי הכל דבין ים הגדול בין שאר הימים כשרים לטבילה טמאים בין בוחלין בין באשכזרן חוץ מן הים הזכיר ולמזערעם ולקדש מהם מי טהלים אלא שיהא כשרים בוחלין אכל באשכזרן אף להנך תלת מיני כשרים וה"מ בשאר ימים אכל ים הגדול פסול להנך תלת מיני בין בוחלין בין באשכזרן והשתא א"כ דפסק רבינו יוסי ובהלכות פרה שהוא מקדוש כבש הדגים באויר שים הגדול הוא כמקוה גמור ולכן הוא פסול למלאכה לקדוש בין שהוא באשכזרן בין שהוא בוחלין וממילא משמע שהוא פסול לטבילה וכן ומזערעין אכל שאר ימים אע"פ שהם פסולים להנך תלת מיני דוקא כשהן וזחלין אכל כשהם באשכזרן הרי הם כמעין וכשרים אף להנך תלת מיני וחזי שהאריך בלשונו גבי ים הגדול וכבש הים הגדול כמקוה ואינו כמעין לומר אין לו דין מעין בשום ענין כלל וגבי שאר ימים כבש שהם כמעין כלומר יש להם דין מעין בקדש ולא כים הגדול שאין לו דין מעין כלל בשום פנים שאנו י"ל להם דין מעין גם להנך תלת מיני והיינו דוקא כשהם באשכזרן אכל כשהם בוחלין פסולים להנך תלת מיני ובהלכות אלו סתם וכבש שכל הימים פסולים להנך תלת מיני ולא חשש לפרש דהיינו דוקא כשהם וזחלין אכל שאר ימים וזלתי ים הגדול אם הם באשכזרן כשרים אף להנך תלת מיני מפני שמקדש על מ"ש במקוה בהלכות פרה ששאר ימים הם כמעין וע"פ דרך זה נמצאו דברי רבינו מכוונים ומיושרים:

יג המים הוחלין מן המעין הרי הם כמעין לכל דבר. והמנטיפין מן המעין אע"פ שהן טורדין הרי הם כמקוה ואין מטהרין אלא בארבעים סאה עומדין. ופסולין לזבים ולמצורעים ולקדש בהן מי חטאת. היו הוחלין מן המעין מתערבין עם הנוטפין. * [ממנו אם רבו הוחלין על הנוטפין] הרי הכל כמעין לכל דבר. ואם רבו הנוטפים על הוחלין וכן אם רבו מי גשמים על מי הנהר אינן מטהרין בוחלין אלא באשכזרן. לפיכך צריך להקיף מפץ וכיוצא בו באותו הנהר המעורב עד שיקוו המים ויטבול בהן: **יד נוטפין** שעשאן וזחלין כגון שסמך למקוה המנוטף טבלא של חרס חלקה והרי המים נוחלין ויורדין עליה הרי הן כשרין. וכל דבר שמקבל טומאה ואפילו מו"ס אין מוחלין בו: **מן** וזחלין שקלחן בעלי אגוז כשרים כשהיו שאין עלי האגוז הלח שהוא צובע חשוב ככלים: **מן** מי גשמים הבאין מן המדרון והנם נוחלין ויורדין אף על פי שהיו מתחילתן ועד סופן מ' סאה אין מטבילין בהן כשהן נוחלין עד שיקוו וינחו באשכזרן מ' סאה. הרי שהקיף כלים ועשה מהן מחיצות עד שנתקבץ ביניהן מ' סאה ממים הנוחלין מן הגשמים ה"ז טבול בהן. וכלים שעשה מהן הגדר לא עלתה להן טבילה: **יז גל** שנתלש מן הים ונפל על האדם או על הכלים אם יש בו מ' סאה הרי אלו טהורין לחולין שאין הטובל לחולין צריך כוונה כמו שביארנו בהלכות שאר אבות הטומאות. ואם נתכוון ויהי יושב ומצפה עד שיפול עליו הגל עלתה לו טבילה לדבר שנתכוון לו: **יח אין** מטבילין בגל כשהוא באויר קודם שיפול על הארץ ואע"פ שיש בו ארבעים סאה. לפי שאין מטבילין בוחלים קל וחומר באויר. היו שני ראשי הגל נוגעין בארץ מטבילין בו ואין מטבילין בכיפה שלו מפני שהוא אויר: **ספק** * [כן הוא צ"ס וכו' מהר"א]:

יג המים הוחלין מן המעין וכו'. בפרק ה' דמקואות הוחלים כמעין והנוטפין כמקוה ופירש רבינו הוחלין היינו הנהרות והיאורות המושכים מן המעיינות יש להם דין מעין לכל דבר הנוטפים פ"י מעין שעל הנהר ומימיו נופלים טפה טפה למטה בשיפולי הנהר אע"פ שאותם טפות יורדות במרובה חיך וזו אחר זו כיון שאינו זוחל אלא יורדים בהפסק יש להם דין מקוה ובעו ארבעים סאה ואינם מטהרים בוחילה ופסולים לזבים ולמצורעים ולקדש מי טהלים עכ"ל:

היו הוחלין מן המעין וכו' ואם רבו הנוטפין על הוחלין וכו'. הכי משמע מדאמרין צפ"ה צמה אשה (דף ס"ה). דאצוה דשמואל עבד מקואות לצנחיה ביומי ניסן משום דמטרא במערבא קהלא רבא פרת סבר שאר ימי הנוטפים על הוחלין כלומר ואז אינם מטהרים בוחלים אלא באשכזרן משמע דוקא כשרבו הא"י הו' כהדי מטהרי בוחלין וקשיא לי דמתנן צפ"ה דמקואות העיד רבי דזוק על וזחלין שרבו על הנוטפין שהם כשרים ומשמע דוקא כשרבו הא"י כהדי וניהו אינם כשרים לטהר בוחלין. אה"כ מלאכי להרא"ד בפרק בעלי הנפש שהרגיש בקושיא זו ותיקן דהא דרבי דזוק משום דא"ל לנמצא היא ומספיקא נענין רובא א"י איכא למימר דרבי דזוק לאו לענין אשכזרן הוא אלא להכשיר לטבילה וזים ומזערעם וכו' דבעו מים חיים אכל לענין אשכזרן אפילו מחלה על מחלה לא נענין וכן עיקר דתנן צפ"ה דמקואות למעלה מהם מעין שמיימי מועטים שרבו עליו מים שאובים שהם למקוה לטהר באשכזרן ולמעין להטביל בו בכל שהוא ש"מ עכ"ל. וכן פירש רבינו בפירוש המשנה הא דרבי דזוק להכשיר לזבין ולמצורעים וכו':

ומ"ש רבינו לפיכך צריך להקיף מפץ וכו'. גבי צנחיה דאצוה דשמואל דקמורן אמרין דעבד להו מקואות ביומי ניסן ומפלי ביומי משרי ונראה שרבינו מפרש דאף ביומי משרי איכא למיחש שירבו נוטפין על הוחלין וביומי ניסן שהנהרות גדלים הרבה היה ממשך למקואות מים מהנהר ביומי משרי שנמשעטו מן הנהר ואינם נמשכים למקואות היה מקוה מקום מהנהר במחיצת מפליה כפי שיהיו המים נקיים ולא יהיו וזחלין ורבינו כבש מיקוה היקף המפלים ללמדנו שאפי' כשא"ל לעשות מקואות חוץ לנהר אפשר לעשותם במוכו:

ושבים מכאן לכאן והוי כזוחלין. לפ"ז לק"מ דהא מצד עצמן מטהרין בזוחלין ולא מצד מיעוט מים דנחלים שזוחלין עליהן. וא"כ כל מי הים מצד עצמן דינן כזוחלין. אבל הר"ש והרא"ש פ"ח דפרה לא הביאו רק פרש"י ע"כ לא ס"ל תירוץ ריב"א. ואפשר הטעם משום דא"כ יקשה עמ"ש שמואל דאין מטהר בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי משום דחייש לרבו נוטפין ומה בכך הא כיון שעכשיו הם בנהר שהוא זוחלין והם עצמן כולן זוחלין. א"כ ה"ל כדון הימים שמטהרין בזוחלין רק משום דכל שעה הולכים ושבים והוי כזוחלין. כ"ש הכא דהם עכשיו זוחלין ממש כמו מי הנהר. ע"כ היה אפשר לומר דהא דהעיד ר' צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפין שהם כשרים זהו שהם כשרים אפילו לר' מאיר דס"ל כל הימים הם כמקוה ואין מטהרין בזוחלין אף שהנחלים זוחלין עליהם. מ"מ הרי רבו כמו רבו מי הים. עפ"ז העיד ר' צדוק דמ"מ אם רבו הזוחלין על הנוטפין שהם כשרים. אבל לר' יוסי דכל הימים מטהרין בזוחלין משום שהנחלים זוחלין עליהן אף שזהו רק מיעוט. לפ"ז י"ל דגם כל הנהרות הזוחלין אף אם רבו הנוטפים עליהם מטהרין בזוחלין. אך זהו דוחק דהא פסקו כרבי צדוק. ומ"מ יש לקיים שטת הרשב"א והראב"ד דלעיל במשנה מעיין שהוא משוך כנדל. והנה במרדכי ס"פ במה אשה ס"י שנ"ח מבואר דהא דאסור לטבול בנהרות. זהו משום גזירה אטו חרדלית של גשמים. משמע אפילו רבו נוטפין על הזוחלין אינו פוסל מדאורייתא כ"א מדרבנן משום גזירה. ובתה"ד סס"י רנ"ד משמע דהוא מן התורה שהרי כתב וז"ל ולהנהו גאונים דס"ל רובא שאוב כשר מדאורייתא מתיישב שפיר דפסול נוטפים דאורייתא ולכך חמירי טפי עכ"ל. משמע דגם רובא נוטפים פוסל מדאורייתא. והנה שורש דברי המרדכי י"ל שהוא מהתוספת פב"ת דבכורות (דף נ"ז ע"א) סד"ה אין המים מטהרין בזוחלין וז"ל ועוד פ"י ר"ת דאיכא למימר מן הדין קמא קמא בטיל. אפילו לדברי רב ואבוה דשמואל אלא דמחמרי מפני מראית העין משום גשמים. עוד כתבו טעם אחר ונראה שהם בטלות ברוב שהרי כל הנהרות מחוכרים לים הגדול ביותר בעירוב מקוואות ותחלת הנהרות אינן קטפרס ולא קטפרס מחברן אלא חיותן מחברן. ועל טעם הראשון השיבו אח"כ והוא מ"ש בתוספת פרק במה אשה (דף ס"ה ע"ב) סד"ה שמא ירבו הנוטפין. דלא אמרינן קמא קמא בטיל כו' ומיהו יתכן אותו טעם דמחוכרין לים הגדול כו' עכ"ל. ואפ"ל החיבור לא מהני כה"ג דמקוה אף אם מחוברת למעיין כשיעור עירוב מקוואות לא שמענו שתהי' המקוה מטהרת בזוחלין דעירוב מקוואות מהני שאף אם אין במקוה א' מ"מ סאה מצטרפין כאלו שניהם אחד. אבל שיהיה מהני להפך המים דמקוה כאלו הם מעיין זה לא שמענו. אע"פ שהרא"ש כתב על המשנה רפ"ה העבירו ע"ג שפה כל שהוא כשר חוצה לו שהמעין מטהר בכל שהוא. שזהו מדין חיבור. שאע"פ שהמים הפסולים רבו על מי מעיין שעברו דרך שפה כל שהוא מ"מ כל המים מחוכרין למעיין ע"י המים המועטין הנופלין על השפה ונטהרין. עכ"ד בה' מקוואות סס"י ט'. לא משמע כדבריו מפ' הרמב"ם ולא מפ' הר"ש דהרמב"ם פ' שמי המעיין הכל שהוא מטהרים כל הפסולים והיינו כדון מעיין המשוך כנדל אע"פ שריבה עליו שאובים מטהר בזוחלין. ה"נ מי מעיין המועטים מטהרים המים שעברו דרך השוקת. כיון שאינן באים ממעיין העומד כ"א ממעיין הזוחל ומקלח. וא"כ מוכח מזה דאם לא היו המים המועטין נמשכים לשם אע"פ שהפסולים היו מחוכרין למעיין. לא הי' מועיל כלל החיבור להכשיר הפסולין שיהיו מטהרין בזוחלין. רק מפני שמי המעיין ממש נמשכים עליהם. לכן הם מטהרין אותן. כ"ש לפי הר"ש דפ"י כשר חוצה לו רק על מי מים המועטין הם לבד וכשרים להטביל בהם על השפה מחטין וצנוריות לא שהם מטהרין הפסולין ולשיטת' אצל במשנה ג' גבי וריבה עליו לא שריבה עליו שאובין כו'. ואע"פ שרוב הפוסקים לא פירשו כדבריו. אבל פ' הרמב"ם כאן י"ל נכון ושכן משמע פשטא דמתניתין דאלו להרא"ש הנך תיבות שהמעין מטהר בכל שהוא הם יתיר. אלא הטעם

ז נמצא עכ"פ הראב"ד ואף הרשב"א והר"ה והר"ן דמחלקים בין מקום שהיה הנהר מהלך מתחלתו ובין מקום שלא היה מהלך מקילין בחד צד בודאי טפי מהרמב"ם דלהרמב"ם עיקר ההכשר דמעין שהיה מושך כנדל הוא מפני שריבה בעיקר גומת המעיין. וא"כ בנהרות נפסלו ברבוי נוטפין אף באמצע הנהר במקום שהיה מהלך מתחלתו כיון דאינו עיקר גומת המעיין. משא"כ להראב"ד ולהרשב"א והר"ה באמצע הנהר אינו נפסל ברבוי נוטפין. וכ"כ בהדיא הר"ן בנדרים (דף מ"א ע"א) אבל דעת הרמב"ם ז"ל כו' אפילו באמצע הנהר כו'. וגם הרא"ש לא ס"ל כהרשב"א וסיעתו משום שלשטתו י"ל עיקר ההפרש הוא בין מעיין ובין נהר. ולדבריו י"ל בנהר לעולם פסול כל שאין הזוחלין מרובין על הנוטפים. והיינו מה שהעיד ר' צדוק. ומ"מ לפע"ד אפ"ל דגם אמצע הנהר נידון כגומת המעיין דהא איכא למ"ד נהרא מכיפ' מיבריק הרי מה שמבריק מכיפ' יש לי דין מעיין ונהי דלא קיי"ל כן היינו רק שאין זה מרובה על הנוטפין דמי גשמים. אבל מ"מ לא נכחיש דגם מכיפ' מיבריק. וא"כ י"ל אמצע הנהר לא גרע מדין מעיין שהוא מושך כנדל כו'. אך ז"א דא"כ גם במקום שנתרחב הלא גם שם שייך מכיפ' מיבריק וא"כ לא ניחוש גם שם לרבו נוטפין. אע"כ צ"ל הא דמכיפ' מיבריק אינו מוכרח כלל. ומ"מ יש לחלק דדוקא במקום שנתרחב שם אין לנו ראייה כלל דמכיפ' מיבריק. אבל באמצע הנהר דשם הולך המשכת הנהר מן המעיין יש לנו לומר דמהסתם שם מכיפ' ג"כ מיבריק קצת וצ"ע:

והר"ן הוסיף חומרא לדעת הרמב"ם דאפילו ריבה בתוך גומת המעיין הא דאינו נפסל ברבוי נוטפין זהו רק במקום שהיה מהלך מתחלתו. אבל אם עי"ז נתרחב הנהר במקום שנתרחב אינו מטהר אלא באשבורן. וכ"נ מדברי הרשב"א בחידושו פ"ז דשבת. שהרי כתב וי"ל עוד דהיה דמקוואות בשריבה בתוך המעיין בעצמו כלומר בתוך הגומא כו' ובמרכה בתוך המעיין ג"כ דוקא במקום זחילתן בין באורך בין ברוחב אבל שלא במקום זחילתן כו' ואינו מטהרין אלא באשבורן עכ"ל. אבל מלשון הרמב"ם פ"ט דין י"א לא משמע כן. שוב ראיתי בכ"מ שהרמב"ם והרא"ש אינן מחלקים בין המקום שהיה מהלך מתחלתו למקום שנתרחב וכ' על הר"ן ואיני יודע מניין לו כו'. וצ"ל לפ"ד הרשב"א והר"ן וסיעתם בדין המשנה היה עומד וריבה עליו והמשיכו שזה למקוה לטהר באשבורן ולמעין להטביל בו בכל שהוא עכ"ל. דאם נפרש שמטהר באשבורן במקום שנעשה זוחל ע"י ריבוי הנוטפין אבל באותו מקום שהיה עומד תחלה מטהר שם בזוחלין אף שרבו עליו נוטפין שם. א"כ הרי במעיין שהוא משוך כנדל ג"כ הדין כן. אלא לכאורה צ"ל דגם במקום שהיה מתחלתו ג"כ אינו מטהר בזוחלין כיון שמעיקרא היה עומד ונעשה זוחל ע"י רבוי נוטפין. ומלשון הרמב"ם פ"ט דין י"א היה עומד כו' הרי המים שמשוכין כו' משמע דהמקום שבו היה עומד מטהר גם עכשיו בזוחלין וכ"נ מדבריו בפ' המשנה הנה אלו אפיקים כו' משמע דעצם המעיין במקום שהי' מתחלה מטהר עכשיו בזוחלין אע"פ שמתחלה היה עומד וכ"נ מדברי הרע"ז:

משנה ד כל הימים כמקוה כו' ר' יוסי אומר כל הימים מטהרין בזוחלין. והיינו אף הים הגדול. כן פרש"י בשבת פ"ד (דף ק"ט סע"א). וכ' הטעם מפני שדרך להיות נחלים זוחלין עליהן. וכ"כ הר"ש והרא"ש פ"ח דפרה. וק"ל לפמ"ש דבנהרות אם רבו הנוטפין על הזוחלין אין מטהר בזוחלין א"כ כיון דר' יוסי לא פליג דמצד עצם מי הים היה ראוי שיהיה דינו כמקוה שאין מטהר בזוחלין אלא רק מפני שהנחלים זוחלין עליהן וזהו ודאי מיעוטא לגבי עצם מי הים וכיון שרבו מי הים על מי הנחלים היה ראוי שלא יטהרו בזוחלין דמ"ש ממי נהרות שהם זוחלין בעצם אעפ"כ אם רבו עליהן נוטפין אין מטהר בזוחלין. מיהו לפמ"ש התוספת בשבת שם נראה לריב"א דטעמא (דמטהרי בזוחלין אע"פ שאינן מים נובעין) משום דכל שעה הולכים

הטמאים מטומאה לטהרה כ"ש שיכשרו המים השאובין להכשירם כמי גשמים וכ' זה בפשיטות לקל וחומר ע"ש. ולדבריו הנה דין חפירה זו אף את"ל דדינה כמי תמצית היינו לכל הפחות כמי תמצית שלא פסקו כמ"ש בהדיא רבינו שמשון ספ"ק דמקואות וכן השכל נותן שהרי אנו רואים שלא פסקו מלהיות מתמצים מן הנהר וגם נובעים בחוקה כנ"ל. וא"כ הם מטהרין את השאובין ולא דמי לשאר מקואות שאין בהם מ' סאה שנפסלו בשאובין דהיינו משום שדינן כמי תמצית שפסקו דמירי במקוה שירדו גשמים לחפירה א' ושוב פסקו הגשמים ואין בוצצין. משא"כ בחפירה זו דדינה לכל הפחות כמי תמצית שלא פסקו וכיון דמיד די דרבנן הוא דהיינו רק לענין שלא יפסול בג' לוגין שאובין היה ראוי לסמוך ע"ז וכ"ש את"ל לצרף סברת רמ"א אע"פ שהח"צ דחה וסברת מהר"ט הנ"ל. אלא שאעפ"כ לא מפני שאנו מדמין נעשה מעשה. רק בצירוף ההשקה שכ' רומע"ל נ' ודאי דדי להקל דאף שרבינו ירוחם כ' שיש מחמירים אם נפסקה ההשקה. והש"ך חשש להחמיר לכתחלה היינו בשאובין ממש. וגם בזה נ' שהוא רק חומרא בלכתחלה. דהא ראיית הרא"ש גדולה ממנה מפורשת פ"ו דמקואות שלשה מקואות בזה כ' סאה כו' עד והמקואות טהורין ואע"פ שנפסקה ההשקה. וא"כ די להחמיר במקוה שהיא ודאי שאובין. אבל בנ"ד ש"ל שהוא מעיין וא"כ ה"ל ספק פסול דשאובין אין להחמיר ודי לסמוך על ההשקה כפסק הש"ע בפשיטות כהרא"ש. ושוב ראיתי כה"ג בתשו' שבסוף ספר מנחת יעקב סס"ד ד'. אך ענין ההשקה נ"ל שלא לסמוך על ההשקה לנהר דהא רבו המחמירים מלטבול בנהרות. אלא לחפור חפירה אחרת למעלה מחפירה זו סמוך לנהר שתתמלא ויהיה בה מ' סאה ממה שיתמצה מהנהר או ממי גשמים ולשומרה שלא יפלו בה ג' לוגין שאובין ואח"כ ישיקו חפירה זו החדשה לחפירה הראשונה שאנו עסוקין עליה ועי"ז תטהר החפירה הראשונה. ומ"מ אם יוכל מע"ל ג"כ לנקותה ע"י כלים מנוקבים ולשפוך עפר ואח"כ תתמלא ואח"כ לעשות ההשקה כנ"ל הרי טוב יותר:

סימן קסט

מקוה שבבית החיצון שבמרחץ וחלוקה לשנים. הא' היא גומת המקוה עצמה שהמעין נובע בתוכה. הב' שהתיבה בתוכה והיא נקובה ויותר מכאן עד כמוצאי רמון וסתום בסיד כנהוג במדינות אלו למען ישפכו לתוכה מים רותחים אחר שיהיה בה מ' סאה מים כשרים. ובהיות כי צריכים במרחץ להרבה מים רותחים וצוננים וקשה להוליך מן הנהר שהוא רחוק לכך עשו עמוד עץ עב ותוכו חלול והוא מגיע עד קרקעית גומת המקוה הגדולה ובחללו מכניס עץ ואדם מלביהו ומורידו ועי"ז המים עולים בגובה עד ראש העמוד ושם בצדו קבוע כמו צאפין שהמים יוצאים ממנו לסילון ומסילון ליורות שבמרחץ והסילון הזה אינו כלי כי אין לו רק שתי דפנות ומב' צדדיו הוא פרוץ. והנה כששואבים מים הרבה מגומת המקוה הגדולה מתמעט השיעור גם במקוה הב' שהיא התיבה כי יש נקבים קטנים בין הנסרים לפי שלא נעשו כ"כ בטוב ולכן פעמים שיחסר בה מ' סאה ובעת ששואבים מים ע"י עמוד חלול הנ"ל ששופך בסילון יוכל להיות שנשפך מן הסילון לתוך התיבה ערך ג' לוגין ושאל השואל אם נפסלה המקוה שהיא התיבה עי"ז או לא. וקצרו של השאלה הוא אם המים הנפולים מן הצאפון והסילון יש להם דין מים שאובים שפוסלי את המקוה בג' לוגין או לא. ואמנם על גומת המקוה עצמה אין שאלה כי גם שיחסר המים ישארו בה שיעור כי היא גדולה רק בתיבה יוכל להתמעט השיעור:

הנה מצד הכלים שהמים נמשך בהן מן המקוה והוא

המים נמשכים להחפירה מתוך הנהר בעברם דרך עפר הארץ משך נכון ורב. שאין י"ל דינן כמעין. א"כ תו אין לפסול כלל מצד שוחל במקום שלא היה זוחל מתחתו וכנ"ל. ועוד דהא הר"ש והר"מ יחידאי נינהו נגד הרמב"ם והראב"ד והרשב"א והרא"ש והר"ן וכנ"ל. וגם פשט המשנה פרק ה' העבירו ע"ג בריכה משמע כדבריהם כנ"ל. ומ"מ למעשה בזוחלין גמורין צ"ע אם לסמוך ע"ז. אבל לענין הדין הנזכר בש"ע סעיף נ' נראה ודאי להקל בכה"ג:

סימן קסח

נידון מקוה שחפרו קרוב לנהר ערך ח"י אמות ומצאו שם מים נובעים בחוק א' דינה כמעין והנהר ארכו ב' פרסאות וג"כ נובע בחזקת חפרו שלא בזמן הפשרת שלגים ולא בזמן גשמים ובשעת החפירה נפלו בו ג' לוגין מים שאובין מהכלים שניקו אותו בהן:

הנה מקודם צריכים אנו לדון אם חפירה זו יש לה דין מעיין או דין מקוה. ועיין ברמב"ם פ"ט מהל' מקואות הלכה ג'. ובכ"מ [הקשה] מדין חופר בצד הים ור"ל דהלא הימים מטהרין בזוחלין ולא מספקינן להו בריבוי נוטפין ולק"מ דהטעם דהים מטהר בזוחלין פירש"י בפ"ד דשבת וריש פ"ח דפרה שנהרות עורבין עליהן וא"כ דיו לבא מן הדין להיות כנדון. גם כי בשפת הים יש לחוש לריבוי נוטפין כמו בשפת הנהר. גם י"ל דשפת הים ושפת הנהר נדון כדין מקוה שלא היה המעיין מהלך בו מתחתו כ"א באו המים לשם ע"י נוטפים כו' וכ"ש למהר"ק דס"ל דבמקום זה אינו מטהר בזוחלין אפי' הנוטפין מועטין ובשאר המים כתב ג"כ שראוי להחמיר בזה עב"י רס"י ר"א. ולפמ"ש בתוס' דשבת דק"ט סע"א דמי הים אינם מים נובעים ול"ד לנהר אלא הטעם דמטהרין בזוחלין משום דכל שעה הולכים ושבים מכאן לכאן. א"ש טפי דלהכי כשחפר בצד הים דשוב אין המים שבחפירה הולכים ושבים ודאי אינן נדונים כמו מעיין כיון שהם מצד עצמן אינם נובעין. וגם עכשיו אינם הולכים ושבים כמו הים א"כ ה"ל מי תמצית. ומהך טעמא המים המתמצים משפת הנהר והים אל החפירה שבצידה אינו נדון כלל כמעין רק כמי תמצית. אבל החופר בצד המעיין הגמור נדון המים המתמצין ממנו כמעין ואע"פ שהרמב"ם והרא"ש פ"ה דמקואות משנה ה' פ"י והנוטפין כמקוה דאפי' נוטפין ממעיין קאמר. נוטפין היינו טיפין טיפין. משא"כ מים המתמצין הם זוחלין ולכן כשמתמצין מן המעיין ממש ואינן נוטפין נדונים כמעין. משא"כ כשמתמצין מן הנהר והים מטעם הנ"ל (ועיין ב"ח ססע"ד ד' דס"ל דחפירה שבצד הנהר דינה כמעין שאין צריך מ"ס וכמקוה שאינו מטהר בזוחלין. וקשה עליו מהתוספתא דה"ל כמי תמצית לכן דבריו צע"ג). ולפ"ז בנ"ד שכ' מע"ל שבעת גמר החפירה נראה שנובעים המים בחזק מכל צד כדלעיל. א"כ אף את"ל דה"ל כחופר בצד הנהר מ"מ הואיל ואנו רואים החלחול הוי חיבור וא"צ אפי' מ"ס וממילא וכ"ש שאינו נפסל בשאובין. ולכאורה זה עמוד גדול לסמוך ע"ז לבד אלא שבתשו' ח"צ סי' נ' הרבה להשיב על ראב"י"ה ודחה זה מהלכה ע"ש דבריו נכוחים מאד ולכאורה התוספתא הנ"ל דפ"ק החופר בצד הנהר כו' ג"כ מסייע להח"צ. עוד יש סיוע ע"פ תשו' מהר"ט הנ"ל דס"ל דמי תמצית שלא פסקו שנחשב במשנה פ"ק דמקואות המעלה השנייה שבשש מעלות במקואות דמעלה ראשונה הוא מי תמצית שפסקו ומקואות שאין בהם מ' סאה. למעלה מהן מי תמצית שלא פסקו שהם מטהרים את המים הטמאים ולכן נפלו מים טמאים ושתה טהור טהור משא"כ במקואות שאין בהם מ"ס. וס"ל למהר"ט דאם הם מעלים את המים

הקרח דליכא גלי לא חיישי' דילמא יצא למרחוק כו' והוכיח כן מהתוספתא דהיכא דליכא למיחש לא לגלים ולא לדף שנזדמנו לו הדבר פשוט דאתא שריא. ודבריו צ"ע דלא הוצרכו בגמ' לגלי אלא גבי אגמא דסמקא דקור וקיימי אבל בנהרות המושכים י"ל דאע"ג דליכא גלי מ"מ ע"י מרוצת זורם המים הם נושאים אותו והא דהוצרכו בתוספתא לומר שמא גל טורד אותו כו'. היינו גבי ים ומשנה שלימה שינו שהמים דין כמקוה מים כדתנן רפ"ה דמקוואות כל הימים כמקוה ואף לר' יוסי דאמר דמטהרין בזוחלין פרש"י בשבת (דק"ט) דה"ט לפי שהנהרות נמשכים לתוכן וכ"כ הר"ש. ובתוס' שם בשם ריב"א משמע קצת דהמים הם מושכין וי"ל דהיינו מצד הגלים וע"י בלבוש ס"י ר"א ס"ה. וע"י טור שם הלכך גל שנחלש כו' משמע דגל הנתלש הוא דהוי וזוחלין אבל הים עצמו חשוב אשבורן (ועל דין דגל הנתלש העירותי במ"א בדיני מקוואות ואינו שייך לכאן) וע"י עירובין (מ"ו א') נהרות המושכין ומ"א דאוקיינוס מינד ניידי צ"ע דמשמע דהים עצמו הוא כנהרות הנמשכין וי"ל דהיינו מצד הגלים (שוב מצאתי במכות (ד"ד א') ודוקא ים הגדול דקאי וקיימא אבל נהרא בעלמא לא הרי דמי הים קור וקיימי. והא דאמר' ניידי צ"ל מצד הגלים או בנהרות שנמשכים לתוכן ע"י רש"י שבת (ק"ט). מיהו הריב"א במכות שם כתב דשאר ימים לא קור אבל ברמב"ם פ"ו ממקוואות ה"י משמע להדיא דבכל הימים המים עומדים שם) ואפי' את"ל דבלאה"נ מי הים ניידי מ"מ הוצרכו בתוספתא דיבמות הנ"ל לטעם דגל טרדו כו' לומר דמש"ה יוכלו לצאת למרחוק מאד מאד להנצל מממי הים הרבים אבל גם בלאה"נ יש לחוש אי הוא מים הנמשכים כו'. דהכי משמע פשטא דגמ' דקאמר מיטעא קטענא כיון דקור וקיימי כו' ולא היא כיון דאיכא גלי כו' דמוכח להדיא דהיכא דלא קור וקיימי אלא נמשכים אע"ג דליכא גלי הוי כמשאל"ס. והכי משמע בתשובת פ"י חאה"ע ס"י ז' דמשמע דפשיטא ליה דחשיב משאל"ס אלא שנסתפק דמאן לימא לן דחשו חכמים שישוט למרחוק תחת המים כו' ואהא מסיק דמוכח להדיא מפרש"י (דקט"ו סע"א) דחשו להא מדפ"י שמא צ"ע תחת המים כו'. ובאמת שלפע"ד אין צריך ראייה לזה לפמ"ש בתשו' הרמב"ן דכל שלא ראינו שטבע ממש אפי' נשאת תצא. איכ' את"ל דל"ח שמא צ"ע תחת המים. איכ' היכי משכחת לה דין משאל"ס דלא תנשא לכתחלה ואם נשאת ל"ח. דממ"א אם רואים אותו צ"ע המים אפי' נשאת תצא. ואם טבע למה לא תנשא לכתחלה כיון דלא ראוהו צ"ע המים ולשמא צ"ע תחת המים לא חיישי'. א"ו צ"ל דחיישי' שמא צ"ע תחת המים. ואין לומר דהא ודאי פשיטא ליה דחוששין שמא צ"ע תחת המים עד למקום שאין רואין אותו ממקום שטבע. אלא דלחוש שמא צ"ע פרסה או יותר תחת המים אהא מביא ראייה מפרש"י דחוששים אפי' להא מילתא. דבאמת ע"ז אין ראייה כלל מפרש"י לשם. ואין לומר דתנתי התם שטבעו בים ומסתמא יש בים כמה פרסאות ואפי' חששו שמא צ"ע תחת המים כו' דאין ראייה משם ד"ל כפרש"י שצפו מתחת למים עד שלא ראו אותם הנשים. ואע"ג דבים רואים למרחוק י"ל דהיה סמוך לעיר או אע"ג שרואין למרחוק אין רואים אם הוציא ראשו או לא אלא מקרוב:

ג ואעפ"כ אפשר למצוא היתר בנ"ד לדעת מהרי"ט בתשובותיו חאה"ע ס"י כ"ו דשיעור דשהו עליו עד שתצא נפשו הוא כשיעור שבני אדם משערים וכו' ודאי בשלפי בחצי שעה יש שיעור כשתצא נפשו. וכן מוכח להדיא בתשובת הב"י והמב"ט בענין מחלקותם בספינה שנהפכה שהעד שהיה שם כחצי שעה משמע דכל הגדולים שכתבו בנדון הנ"ל חשבו לה כשת"נ אלא דהב"י מחמיר שם ומשום שהספינה היה מפסקת והעד היה נבהל כו' וכ"ד הרדב"ז ח"א ס"י רנ"ח. והשתא לפ"י בנ"ד אפי' את"ל ששט בטוב תחת תחת הקרח כדעת הפנ"י מ"מ כיון שהקרח היה שני מילין וידוע דמהלך מיל אפי' ביבשה הוא לכל הפחות ח"י מינוטין ולדעת הרמב"ם הוא כ"ד מינוטין כמו שהובאו ב' הדעות בש"ע של אומרו"ר ג"ע בהל' פסח ס"י תנ"ט

ונפלה העגלה עם הסוס עם ר' משה הנ"ל בנהר הנ"ל ואחו עצמו בהעגלה והיה במים עד קרוב לצווארו ובתוך כך ראה שהנער שהלך מאחוריו צ"ע עם הסוס שבדיו והקדימו בנהר (ונראה שהנער נפל עם הסוס קודם שנפל הוא זורם המים נשא הנער עם הסוס והקדימו) ור' משה אחריי אוחו בהעגלה וצ"ע ואח"כ אינו זוכר עוד מה נעשה בו מתוך בלבול הדעת אך האנשים שמק' דיסנא שבאו לקול השמועה ראו שצ"ע הנער אוחו בהסוס עד שצ"ע תחת הקרח וכ"כ לנו הרב המנוח דק' דיסנא שכמה אנשים שהלכו סביבות הנהר ראו שצ"ע תחת הקרח והקרח היה אורכו ערך ששים אמות ואח"כ היה מקום פנוי בלא קרח על כמה אמות וחזר ונקרש ערך קרוב לשני ווייארסט עד שנפול לנהר דווינא שנקרש על כמה אמות ואח"כ היה בנהר דווינא מקום פנוי על כמה אמות ואח"כ חזר ונקרש. ור' משה הנ"ל צ"ע ג"כ תחת הקרח במקום שנפל עם העגלה עד שצ"ע למקום הפנוי ונסעו אנשים עם ספינה והצילו אך נערו הנ"ל לא ראו וחפשו כמה שעות כמעט כל היום בסביבות המקום שנפל וברחוק לצד הילוך המים עד אורך ווייארסט כי אצל ר' משה נפלו מן העגלה שק מצות שבעה מאות וחמשים רוכים וחפשו על המעות עם עצים ארוכים עם קרוקעץ עם שפיצין בראשם וחפשו כמה ימים אחר המעות כמה ערלים עד שמצאו השק מצות באותו מקום שנפל כך סיפר ר' משה הנ"ל ונערו לא ראו עוד רק הסוס שהיה אוחו בדיו צ"ע תחת הקרח הראשון עד למקום הפנוי ואחו בו והצילוהו מת רק זה האיש שעמו לא ראו ולא נודע ממנו מאומה ונראה שנשאר תחת הקרח הראשון או שצ"ע תחת המים עד תחת הקרח השני על שני ווייארסט ונשאר שם ואח"כ בסוף הקיץ בעת שהמים היו הלך וחסר חפשו ג"כ בנהר באותו מקום ולא מצאו. ע"כ הגיד ר' משה בפני וכן העיד בת"ע בפני הב"ד דמחנינו והרב המנוח דק' דיסנא כתב לנו ג"כ שחפשו שם בשפת הנהר כמה שעות והנה זה יותר משנה ומחצה שהיא יושבת עגונה ולא נשמע במעלה כלום:

תשובה

הנה מה שיש לחקור בנ"ד הוא. א' דבנ"ד לא ראו שנטבע ממש שהרי העדים ראו שצ"ע עם הסוס תחת הקרח ואיכ' כיון שעדיין היה צ"ע וישת' הרי אינו נטבע ממש. וכניסתו תחת הקרח אני מסתפק אי קרינו לה טביעה וזה תלוי באם המים של הנהר מגיעים עד הקרח ממש דאיכ' כשנכנס תחת הקרח בהכרח שהמים כיסוהו עד כל ראשו ואיכ' י"ל דהיינו נפל למים ממש וכששהו שם עליו עד שת"נ נפיק מאיסור דאורייתא ע"פ. משא"כ אם אין המים שתחת הקרח מגיעים עד הקרח ממש אלא יש חלל ביניהם ואיכ' מה שצ"ע תחת הקרח לא נקרא טביעה ממש ואיכ' אפי' שהו עליו שם עד שת"נ י"ל דהוי ספיקא דאורייתא. ב' כיון שהקרח היה רק שני ווייארסט איכ' י"ל ששט תחת הקרח עד כלות הב' ווייארסט הנ"ל ושם יצא ע"פ המים ומשם ליבשה:

א והנה בנדון ספק הראשון י"ל לכאורה דאפי' אין המים מגיעים עד הקרח. מ"מ כיון שנזכר בהגב"ע שחפשו שם כמה שעות כמעט כל היום איכ' חששא רחוקה היא ביותר לומר ששט כל היום ע"פ המים תחת הקרח. וכיון שבכלות הקרח הראשון דהיינו אחר ס' אמות שיש שם מקום פנוי ראו שם ג"כ כל היום הנ"ל ולא ראוהו שם איכ' את"ל ששט דרך שם (עד תחת הקרח השני שהוא ב' ווייארסט ומשם שבכלותו יצא ליבשה) על כרחך צ"ל ששט מתחת למים ואיכ' היינו נפל למים ממש והיינו ענין הטביעה וכיון ששהו עליו שם כמה שעות הרי זה עד שת"נ לכל הדעות ונפיק מחשש איסור דאורייתא וכמ"ש בת"ר:

ב ובענין הספק השני. הנה יש לדון בזה ע"פ תשו' ב"ח שהביא מע"ל. והנה מ"ש בתשו' ס"י ע"ט דתחת

ציונים
מטהרים. מ"י שם
ה"כ ופ"ו מהלכות פ"א
ה"י טור וש"ע שם
סעף ה: ה הוזהרין.
מ"י פ"ט מה"מ ה"ג
טור וש"ע שם סעף יב:
העיר. עדיות פ"ו מ"ג.

שינויי נוסחאות
ד ה"ה בשם ר"ם. ד"א
שם ולא. ולמחצית
ד"ג ד"ו וד"ז
וכ"ה במש"כ. מהם
בשם ב"ה. ה הנוטפים
בדפוס ו' והשופטים
הוזהרין עדיות וזהלין.

תוספות חדשים
ד [בהריב סו"ה] ר' יוסי
וכו' והלכה בר'
יוסי. וכו' הרמב"ם שם
הלכה י"ב וכו' רש"י
בשם דק"ט ופ"ו מה'
פירא הלכה י' כגון ה"ס
הגדול כמקוה ואינו
כמעין. וע"ש בכ"מ
שם.

מסכנות נפתלי
ד משנה שנאמר
ולמקוה המים קרא
ימים. לא קרא הכתוב
מקוה אלא לים הגדול
(יביתו שמשון בפרק ח'
דפירא והר"ם). ע"י רש"י
במורה (בראשית א, ט)
קיוו המים היו שטופין על
פני כל הארץ והקוים
באוקיינוס הוא הים הגדול
שכל הימים. וז"ל מדלא
מניח ראה על כל הימים
מקוה לר"מ מדמתיב
(דב"ז ד, 1) וה"ס
לחלוקה להימים נו, שכל ים
נקרא מקוה. שאילו
מבראשית נשען רק
שמוקוה נקרא ים. ולא כל
ים נקרא מקוה. אשר יוסי
מוכה מפקסן זה מים של
שלמה. ים סוף למע
שכתבתי לעיל שמשפחות
המקרא לחלוקה עוד אינו
מוכח שחלוקה היה
לטיבליה. כי דומה למה
שכתבו שם מלפניו
"לחלוקה בים אח מעשה
העולה ידיו בים". ולא
ברור שהיה מקוה
לטיבליה. ע"ן לעיל.

בית שאול
פ"ד ד משנה ר"י ואומר
הים הגדול במקוה
לענין משה"כ ס"ל לר"י
גרים פרק ט' דברכות
דעל ים הגדול מים
ברכה בפ"י ע"מ משום
דחול סולל כל הימים.

ד רבי יוסי אומר כל הימים מטהרים
בוזהרין. פירש הר"כ מפני שהנחלים הולכים חוחלים
עליהם. ע"ן מה שכתבתי במשנה ח' פ"ח דפרה:
ה והנוטפין. פירש הר"כ כגון מי גשמים. וכן פירש
הר"ם. ובדבור אפי' זו כו' אכתוב

פירוש הרמב"ם: על הוזהרין
שרבו על הנוטפים שהם
בשרים. והכי חנן לה בעדיות
פ"ו מ"ג. ושמינו שם מעשה וכו'
ופי' הר"כ שכן כשרים חוחלים.
הואל וטופין מועטין ואפילו
במקום שאין כדי טבילה וכו'.
וכ"פ הר"ם. וכלומר דהא דמעין
מטהר בכל שהוא. שיעור כדי
טבילה מיהו בעינן. וכמ"ש כבר
בפ"ק מ"ו. ולא למימרא שאין
לכן דין וזוחלין אלא לענין
שמתהרין בכל שהוא. ושערינן
מיהת שיהיו באשכנזין. שהרי כבר
פירש הר"כ בעדיות דמטהרין

שנאמר (בראשית א), וּלְמַקְוֵה
הַמַּיִם קָרָא יָמִים, דְּבָרֵי רַבִּי
מְאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, הַיָּם
הַגָּדוֹל בְּמַקְוֵהוּ. לֹא נֶאֱמַר
יָמִים^ג, אֶלָּא שֵׁשׁ בּו מִיָּנִי
יָמִים הִרְבֵּה^ד. רַבִּי יוֹסִי אָמַר,
כָּל הַיָּמִים מְטַהְרִים בְּזוֹחֲלִין^ה,
וּפְסוּלִין לְבָבִים וּלְמַצְרָעִים,
וְלִקְדָּשׁ מִהֶם מִי חֲטָא^ו:
ה הַזּוֹחֲלִין, כְּמַעֲשֵׂן^ז. וְהַנוֹטְפִים^ח,
כְּמַקְוֵה. הַעִיד רַבִּי צְדוּק
עַל הַזּוֹחֲלִין שֶׁרְבוּ עַל הַנוֹטְפִים^ט, שֶׁהֵם בְּשָׂרִים^י.

(*) בד"ו בוחזלין.

פירוש המשניות להרמב"ם

ה אמר שהמימות הנזולים מן המעין כנהרות הגדולים והנחלים
משפסן ומשפט המעין אחד. אמנם המימות אשר יטפו טפות
טפות ממעינות המים בעת נזולם מן המקומות הגבוהים הנה

מלאכת שלמה

ה שרבו על הנוטפין שהן בשרין. בוחזלין ואפי' במקו'
שאין כדי טבילה בוחזלין אפי' טופים משלימין להם דלחלוקה מאי
קמ"ל פשיטא דא"כ יפסלו כל הנהרות אפילו למ"ד נהרא מכיפיה

י כ י
לכ ר"ל רק ים אוקיינוס דניה משתעי קרא הנ"ל דעו כמקוה:
לכ ר"ל והא דכתיב ולמקוה המים קרא ימים בלשון רבים:
לכ וד"ק קרא ולמקוה המים. דהיינו ים אוקיינוס לו קרא הקב"ה
בשם ימים משום דשאר ימים מחוזרים לו. אבל אומן ימים
המחוזרים לו לא נקראו מקוה. א"כ דר' יהודה לא אחא למעט
רק אומן ימים שאין מחוזרין לאוקיינוס כלל וגם לא ע"י נהרות
כיס המלח. ויכרתו ים הכספי וכדומה: ל"ה אף בוחזלין ואפי'
אוקיינוס דאף דהמורה קראתו מקוה לאו משה"כ י"ה דעו כמקוה
שאין בו מעינות. דהרי אוקיינוס יש בו מעינות בקרקעיתו:
לכ משום דכל הך מים חיים בעינן. דהיינו שמתענעין מעלתן והם

נמשכים כאלו הם חיים (ועמ"ש בפ"ד פ"ח דפרה מ"ה): ל"ז ג"כ
ד"ה"ק מעין שהמקוה או שהמעינות אדם צידים ממקורו ללן
ממקום נביעיתו למקום שאין שם מעינות דין כולו כהמעין בעצמו
לטהר אף בוחזלין וכו"ש. ואף דכבר שמעין כן מנדל י"ל החם כבר
משוך מעיקרא. אבל הכא בלי המשכחו צידים לא ה"י מושך מחללה:
ל"ח ג"כ דר"ל כל מים שנטפו יחד בין ע"י טפות גשמים. או ע"י
מעין המתספק ממקום גבוה לעמק. דכיון דהמעינות הללו אינן
מחוזרין. לפיכך המים שבצמק מופסקין מהמעין. ואין להן דין
מעין [יו"ד ד"א ס"ג]: ל"ט והן מעורבין יחד: מ ר"ל דין בוחזלין
ממש לכל דבר [בעדיות פ"ו מ"ג]. ולבאורה ק' מה קמ"ל אי

משנה אחרונה

להתערב והכא לוכא דחא שירדו גשמים עוד לדשטת הרמב"ם דטופין
הן ג"כ מן המעין אפי' לכו"ל דטובא קמ"ל דכשרים לטיבילה וצ"ן ולמי
אחתי שכיבי מעינן. וכו"מ דנבועין מיירי והיא גופא קמ"ל דשם
נהרות הם טובין וה"כ אמר' צ"י אלו טרפות ד' ס"ו דימים ונחלים
הם טובין. דל"כ לימתי נהרות נדיחא וגוד י"ב לקדקד דהטופין במקוה.
מאי במקוה לא מקוה ממש הן. ולפי' הרמב"ם יתא דטון במעין
קאמר דהנחל בוחזליה הם כמעין. והטופין בהפסק הם במקוה. על
הוזהרין שרבו על הנוטפין שהם בשרין. פי' הר"כ אפי'
אין כדי טבילה בוחזלין וכו' וכ"כ הר"ם ומסיים בה דל"כ פשיטא דא"כ
יפסלו כל הנהרות אפי' למ"ד נהרא מכיפיה מיערב ע"כ ומ"מ אכתי
ל"ע נהי דליכא כדי טבילה הא בטלי הטופין ברוב כלל המורה
וקו"ל כשבעל ברוב האיסור ע"מ הסך להיות היסור וה"כ משיבי טולס
וחזלין. והר"ם כתב עוד מירוק אחר דלדיוקא תני לה דדיוקא ברוב בטל
אכל פחות מרוב לא דלא אמר' קמא קמא בטל כיון שדרך בך עכ"ל
והך בגרסא שדרך בך לא בטל אשכחן לענין יין נכך שהמעהרה מחזית
גדולה של י"ג לחן הבור לא אמר' קמא קמא בטל וכתב הש"ך י"ד
ר"ס קל"ד כיון שדרך פירות מחזיתו מן לבד וסופו ליפול מכלי זה כולו
לא אמר' קמא קמא בטל כיון שדרך בך וכל שערך להתערב רואין
אחרו כמעורב כבר עכ"ל ולפי' אף שדרך בך בעינן שדאי סופו

להתערב והכא לוכא דחא שירדו גשמים עוד לדשטת הרמב"ם דטופין
הן ג"כ מן המעין אפי' לכו"ל דטובא קמ"ל דכשרים לטיבילה וצ"ן ולמי
אחתי שכיבי מעינן. וכו"מ דנבועין מיירי והיא גופא קמ"ל דשם
נהרות הם טובין וה"כ אמר' צ"י אלו טרפות ד' ס"ו דימים ונחלים
הם טובין. דל"כ לימתי נהרות נדיחא וגוד י"ב לקדקד דהטופין במקוה.
מאי במקוה לא מקוה ממש הן. ולפי' הרמב"ם יתא דטון במעין
קאמר דהנחל בוחזליה הם כמעין. והטופין בהפסק הם במקוה. על
הוזהרין שרבו על הנוטפין שהם בשרין. פי' הר"כ אפי'
אין כדי טבילה בוחזלין וכו' וכ"כ הר"ם ומסיים בה דל"כ פשיטא דא"כ
יפסלו כל הנהרות אפי' למ"ד נהרא מכיפיה מיערב ע"כ ומ"מ אכתי
ל"ע נהי דליכא כדי טבילה הא בטלי הטופין ברוב כלל המורה
וקו"ל כשבעל ברוב האיסור ע"מ הסך להיות היסור וה"כ משיבי טולס
וחזלין. והר"ם כתב עוד מירוק אחר דלדיוקא תני לה דדיוקא ברוב בטל
אכל פחות מרוב לא דלא אמר' קמא קמא בטל כיון שדרך בך עכ"ל
והך בגרסא שדרך בך לא בטל אשכחן לענין יין נכך שהמעהרה מחזית
גדולה של י"ג לחן הבור לא אמר' קמא קמא בטל וכתב הש"ך י"ד
ר"ס קל"ד כיון שדרך פירות מחזיתו מן לבד וסופו ליפול מכלי זה כולו
לא אמר' קמא קמא בטל כיון שדרך בך וכל שערך להתערב רואין
אחרו כמעורב כבר עכ"ל ולפי' אף שדרך בך בעינן שדאי סופו

דרכי משה

[illegible]

צינים

ח כ"ץ הימים. שנת קט מקואות פ"ה מ"ד. ר"א כ"ץ הימים. מ"י שס פ"ט ה"צ סמ"ג עשין רמ"ה ועיין מה שכתב ד"ה הכ"מ שס ופ"י מה' פרה ה"י (עש"ע י"ד סימן רה ס"ה):

תוספות חדשים

ח כ"ח י"ד ר"ה ר' יוסי כ"ץ פ"ה ב"ח צ"ח. ר"ל דמשמע שהן עשין וזולתן א"כ ע"כ נובעים הן. דמאין נא להם ההחלטה. אלא דקשה אמאי פסול לז"י אע"כ דלאורי דהן עשין אלא וזולתן אלא משום דכל שנה כ"ז: בהרע"ב ד"ה ר' יוסי אומר. משמע דעת הר"ב דל"י אף ים הגדול מטהר בזה. וז"כ ה"ש גס רש"י פ"ד דשנת דק"ט פירש קן. אלא דעת הרמב"ם אינו כן אלא דים הגדול הו' כמקוה לכל דבר. ואיט' מטהר אלא בששנתי:

הג' דה' הרש"ש

ח במשנה ר"א הים הגדול במקוה כ"ז. ושטות דר"ל האוקיינוס וכדפירש הרע"ב ג"פ דברכות מ"ב וז"כ המ"א כמ' רכ"ס. וק"מ דהרי במקומות הרבה נקראו גם שם ימים בשם ימים וא"כ ע"כ גם הם נכללו במאמר ולמקוה הים קרא ימים.

אפילו דקדש נמי כדמנן מ"ד פ"א: ח רבי יוסי אומר כ"ץ הימים מטהרין בזוחלין. פירש הר"ב מפני שהנחלים הולכין וזוחלין עליהן. אבל מים חיים אינם. שהרי אינם נובעים. הלכך מתכבד טפי מה שהכתוב קראן מקוה. היינו לפסולן ממים חיים. תוס' פ"ד דשנת דק"ט (ד"ה ר"י) אע"ג דחללה דנריהם לטהר בזה וזולתן הוא דכל שעה הולכים ושזין מכאן לכאן והו' כזוחלין:

מְטַמְּאִיךְ לֹא טְמֵאֵאֵי וְאַתָּה טְמֵאֵאֵי: ח כ"ץ הימים פ"ה ב"ח צ"ח. ר"ל דמשמע שהן עשין וזולתן א"כ ע"כ נובעים הן. דמאין נא להם ההחלטה. אלא דקשה אמאי פסול לז"י אע"כ דלאורי דהן עשין אלא וזולתן אלא משום דכל שנה כ"ז: בהרע"ב ד"ה ר' יוסי אומר. משמע דעת הר"ב דל"י אף ים הגדול מטהר בזה. וז"כ ה"ש גס רש"י פ"ד דשנת דק"ט פירש קן. אלא דעת הרמב"ם אינו כן אלא דים הגדול הו' כמקוה לכל דבר. ואיט' מטהר אלא בששנתי:

הַיָּם הַגָּדוֹל פְּמִקְוֶה^א, לֹא נֶאֱמַר יָמִים^ב, אֲלֵא שְׁיֵשׁ בּוֹ מִיְּמֵי הַרְבֵּה. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, כָּל הַיָּמִים מְטַהְרִין קֶרֶת בַּמַּעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית שֶׁשֶׁ נִּקְוָה כָּל מִימֵי בְּרֵאשִׁית. וְלֹא נֶאֱמַר יָמִים בְּשֵׁשֶׁת יָמִים הַיָּמִים הַלְלוּ: ר' יוסי אומר. כל הימים וים הגדול, תורת מעין עליהן לענין שהן

פירוש המשניות להרמב"ם

אך יפסול אותן לבד וישבו משקין פסולין לא טמאין כמו שביארנו בפתיחה: ח כ"ץ הימים דינן דין המקוה. ר"ל

מ"אכת שלמה

שנגע במשקה אומר למשקה טמאין וכו': ח כ"ץ הימים וכו'. שנת פ"ח שרש"י דק"ט וכתבו שס תוס' וז"ל ר' יוסי אומר כל המים מטהרין בזה וזולתן נראה לרבי"א דעמא משום דכל שעה הולכין ושזין מכאן לכאן והו' כזוחלין הלכך ים להם לטהר בזה וזולתן כמו שאר נהרות אבל מים חיים אינם שהרי אינם נובעים הלכך

שנגע במשקה אומר למשקה טמאין וכו': ח כ"ץ הימים וכו'. שנת פ"ח שרש"י דק"ט וכתבו שס תוס' וז"ל ר' יוסי אומר כל המים מטהרין בזה וזולתן נראה לרבי"א דעמא משום דכל שעה הולכין ושזין מכאן לכאן והו' כזוחלין הלכך ים להם לטהר בזה וזולתן כמו שאר נהרות אבל מים חיים אינם שהרי אינם נובעים הלכך

ב ו ע ז

תפארת ישראל

י כ י

(ג) כ"ד ה' נראה פ"י הרי זה אומר שנמשנה זו. שלא אמרו לנו רבותינו פירוש וכדמזמנה שסמכו א"ע. שאנו נמלים בדרם נזין דבר מחור דבר ממה שפ"י לנו הוא אומר במשניות הקודמין. אולם ק"ל לפ"י. דל"כ כולה משנה שא"פ היא. דהיא היא כמשנה ה'. דהרי כל הפוסל תרומה דמי הכא היינו ממש כל ולד הטומאה מטמא משקין דמי הכס. ולא חידת לן הכא אלא שהמשקין נעשין חתלה זה חתמה. דוכי כחשה ה' בצניי חתנה למנוקט חסם רק גם מלת חתלה. ולא ה' נ"רף למתני משנה יתירחא דגם חור מטבוי" דמי הכא שאין לו המשך כלל למטה בענין. דרך רלה להשיעטען הדין דטבוי"י. דאף שהוא ג"כ ולד הטומאה. אפ"ה אין מטמא משקין רק פוסלן עכ"פ הרי בלמי חרציות עקולי ופסורי ושפיר הוה אפשר למתני האי חור. ג"כ לעיל במשנה ה'. והי' מלמדנו דרך קצרה. מב"ב האמור הוכרע דעמי לומר. דה"ק חסא חור מטבוי"י שאע"ג שפוסל תרומה אפ"ה אמ"ט משקה והרי זה אומר ר"ל הטבוי"י אם הוא כלי. הוא אומר להמשקין שנטמא מהבוי' מומחלך. דהיינו הבוי' לא טמאין. דאין יעמא שני להשני ואח"כ המשקין שנעשים חתלה מטמאין דהרי שניגשו המשקין הללו להכלי טבוי"י. אף שלא הוסיף על טומאתו דהרי גם עתה לא נעשים הכלי המשקין רק שני. והרי גם קודם שנטמא מהמשקין. הינה הכלי טבוי"י שני. עכ"פ הרי לא עדיף כלי טבוי"י זה מכלי טבוי"י ממש וז"ל טבילה חידוש גדול משמיענו חסא במשנה זו. דטבוי"י א"א שנטמא משקין טהור. ואפ"ה משקין טמאים יעמא להטבול יום אף שהוא כבר טמא כמותה טומאה שיעמאחור המשקין השחא ודו"ק. וזה בפתר ופרח ת"ל: (ד) וכן השני נמי בתשובה הרא"ש לענין ברכה הים

משנה אחרונה

מחוקר אלא הערב שמש אלא לה פלגא טומאה והיינו קלישא טומאח"י ופסול משי טמא לא משי. אבל מ"ש ד"מ א"פ חיוק ז"ע אטו משקין שנגשו בראשון דלאורייתא והם שני מדאורייתא וכי לא גזרו בזה להיות חתלה משום ד"מ א"פ חיוק הא דהא ליחא. וז"ל דשאני משקין דלא פלוג בין משקה ומשקה אבל ט"י דלא שייך גבי משקה ש"ד. ואפשר משום דגזרת משקין להיות חתלה דגזרינן אטו נגעו בשרך בלחיתא פ"ק

עושה שלישי בזה. ואם המאכל שנגע השחא בהמשקין תרומה היא. הרי עכ"פ לא היה אפשר להשני שטימא המשקין כח למטא התרומה רק לפסלה. לט דהרי השחא שנגעו המשקין בהמאכל. נעשה המאכל שני (ג): ח כל המשניות דנקט חסא עד הכא. כולה אגב מי חטאת שפלו על הסנדל נקטיהו. משום דבכולהו שייך לומר מטמאין לא טמאין וכו'. והשחא הדר חסא לסדרי' למתני' דמי חטאת ומימיו. וקאמר כל הימים דינן כמי מקוה. ופסולין למי חטאת. ולטבילת זבין. ולטבילת מורע נאפריס. דבכולן נ"רף מים חיים. וגם לענין טבילה שאר טמאין שא"פ לטבילתן מים חיים. יש חילוק. דכשטובלין במי מקוה דהיינו מי גשמים שנקוו יחד מ"ס. נ"רף שיהיו המים מכוונסין. אבל אין טובלין בזה בשעה שזוחלין. אבל מעין מטהר אף בזה וזולתן. ועוד יש חילוק. דמי מקוה נ"רף לעולם מ"ס. אבל מעין מטהר עכ"פ בכלי טמא כשהוא רביעית נ"רף ר"י ר"ב. וכל משנה זו שזכר נשנית במקואות נ"פ"ה מ"ד. ותני לה חסא משום דין מקואות ותני לה הכא משום דין מי חטאת. חזא ר"ל רק ים הגדול דמי כמקוה. מדכך קראתו המורה. וז"ל מה"ע דים הגדול שזכרה המשנה כאלו אין ר"ל הים הגדול שנגבול מערב א"י. אלא גם צ"ל אוקיינוס מ"י. שהוא הים היומר גדול שבעולם. וכן מנחם אה"כ בפירושי הר"מ והרא"ש כאן (ד). חב לשון רבים. דמשמע כל הימים נקראים מקוה. דכל הנחלים

ט המים המוכים. לשון הר"צ המזיקין. ומפירושו הרמב"ם העמיק כן. אצל לשון בנא"י מוזקין וכן עיקר ויהיה המזיקין דגש הכ"ף: [פסולים. פי' הר"צ למי מטאת וכ"כ הר"ש. ומשום דמכילתין דמי מטאת. נקט הכי. וה"ה לכל מילי דבעי מים חיים. וכדמוכח ממזיקין דסוף פ"ק דמקואות:] המלוחים והפושטין. כתב הר"ש ונרין לקדק מנלן משום דמלוחין ופושטין מפסלי. ושמה משום דיש להן שם לוי. דפרשית במסכת נגעים פי"ד. ע"כ

[ושם במשנה א' כתב כן מהא

מטהרין בוחלין, מפני שהנחלים הולכין בוחלין עליהן. אצל פסולין הן למורת מים חיים, שהכחוש קוראין מקוה. והלכה כר' יוסי: ט מים המוכין. המזיקין, כגון פסולים. אלו הן המכים, המלוחים והפושטין. המים

פירוש המשניות להרמב"ם

אומר שהם המקיף לבד הוא אשר דינו דין המקוה ולא יחשב כמעין. ואמנם שאר הימים הנה הם כמו מי מעיין וראויה בהן טבילה לזכים ולקדש בהן מי מטאת. ואמנם קרא האל הים המקיף ימים להיות בו מיני המימות כולם לא שכל ים יקרא מקוה כמו שיאמר ר"מ. וזוחלין. המימות הניגרים הנוזלים ועוד יתבאר במקואות (פ"ה) שהמעין מטהר בזוחלין ורצה לומר שחליה היו מיני נוזלין אצל המזיקין הנה באלה המים הנוזלין כחון בהן הטבילה ואפי' היה זה שיעור מה שיהי' כמו המעין ואין כן במים הנגרין מן המקוה אבל לא יטהר עד

מלאכת שלמה

פ' בראשית עלה ד' עמוד ג': ט מוכין. לקיין. הרא"ש ז"ל. אלו הן המוכין כל"ל:

ציונים
ט המים המוכים.
עי' פי' הר"ן על האלפס
במס' שבת פ"ו דף קס
מ"י פ"ו מה' פ"א ה"ב:

שינויי נוסחאות
ט אלו הן המוכין דנ"י
ובד"ו ובמשנ"ג המים
המוכין:

תוספות חדשים
ברע"כ דיה' ר"י. והלכה
כר' יוסי. וכ"פ הרמב"ם
כרזי יוסי אצל בחיבורו
פ"ו מה"פ הלכה י' חזר
נו ופסק כר"י. וכבר תמה
עליו הכ"מ דהא ק"ל
הלכה כרזי יוסי לגבי ר"י.
ועיין פ"ט מה' מקואות
הלכה י"ב שכתב ליבש
דעת הרמב"ם ע"ש
במשנה ט
המלוחים. ע"ש הלכה
לכך טעם לפסול ג'ים
הגדול משום דליתו כמעין.
מיפוק ליה שם מים
מלוחים ונדחק ליישב
ע"ש. ולמ"ש הר"ש הביאו
המ"ט דפסול מלוחים
הוא משום שם לוי לק"מ
דודאי מי הים מים מטאת
איקרי:

תפארת ישראל

ב ו ע ז

הגדול. ודלא כרזי"י [לא"מ כר"מ ס"א]. ונ"י עוד דהכא והתם לא תחא לאפקוקי רק שאר ימים קטנים שאין מחזירין כלל לים אוקיינוס. כ"ס כנרת. וים המלח. וים כספי וכדומה. אצל ים הגדול שבמערב א"י. וים פרס. וים המזרחי. וים האפזי וכדומה. שכולן מעורין לאוקיינוס. והן רק חלק ממנו. כולן דינן כ"ס אוקיינוס דהרי רמב"א כ' בשם תה"ד דהים המקיף אנגעלענעמאל דינו כאוקיינוס. והרי ידוע שהים ההוא הוא מקווע וחלק מאוקיינוס:

הנרין מים חיים. דמדהופסדו אין בהם חיות. ונט ונ"ל דנקט מלוחים ופושטין דראוין קלמ לשמיה. וכ"ש מרים או רומחין כחמי טבירי

משנה אחרונה

זה לך מפרש דהן ופסולין לוחלין דאמריין ליה קאי דקאמר כל הימים מטהרין בוחלין והרמב"ם מפרש בנמ' מקואות פ"ה מ"ה ובמה דוכתי בוחלין שהזכירו בכל מקום היינו בוחלין ממקורן ויוצאין לחוץ ונגרין ולכן מפרש נמי הכא הא דל"ר יוסי ופסולין לזין לאו במקורן פסולין אלא בוחלין דמקורן ליה קאי שהנגרין ויוצאין הם פסולין לזין ולמזערעם אצל במקומן כשרין לכל דבר דמעין חשיבי. והחילוק שבין מקומן לחוץ למקומן גבי ימים משום שכל הנהרות פסולין למי מטאת ואלו משיוצאין חוץ למקומן נעשין נהרות ומתפשטין לכל פסול כל חוץ למקומן. אצל המעין אין דרכו להפשט וכשר חוץ למקומן חזו שכח הרמב"ם כאן דין הנהרות שפסולין למי מטאת. וחילוק זה בין במקומן לחוץ למקומן כתב גם הכ"מ פ"ט מה' מקואות: וד"פ"כ ב' מקואות העמיק לשון המשנה כלשונו דהתם לענין לטהר בוחלין כל הימים וים הגדול שזין וכולן כשרין. ובה' פרה לענין מים חיים כתב חילוק דכל הימים פסולין הוחלין מהם למים חיים שהוחלין מהם דינם כנהרות ובמקורן כשרים. וים הגדול במקורו נמי פסול שהכחוש קראו מקוה: והב"ב ב' מקואות הארץ ביישוב דגרי הרמב"ם וכתב דמאי דמתני' לא פליגי אלא לענין מים חיים ולענין טבילה בוחלין כולם כשרים לכ"ע ע"ש. וא"ל לומר כן דל"כ וגם שנה רבי משה ו' בנמ' מקואות כיון דלא שייכא פלוגמיהו בטבילה. וגם הם שחלקו שם לענין מים חיים בין בוחלין לאשכנח הוא דבר מזהב ולא שמענו מעולם חילוק זה אלא לענין טבילה. אצל מ"ש נראה נכון: ט המים המוכין. הקשה הכ"מ כיון דמוכין היינו מלוחין למה ל' קרא לפסול ים הגדול שהכחוש קראו מקוה ומיפוק ליה שם מלוחין ומיך שמי הים ים להם מיקוין ע"ש. ולפי הטעם שכתב הר"ש דמוכין משום שם לוי פסול. י"ל דמי הים לא נקראו מוכין דהכל קורין לו ים הגדול. וגדול אינו שם לוי כדאמר' פ"ק דסוכה דף י"ג ובוחלין דף ס"ב דשם מקומן לא היו שם לוי וגדול נמי כשם מקומן היו: המוכין נפסדין. למים חיים אצל לטבילה בוחלין כשרין. כ"כ הר"ן בנמ' פ"ט דף מ"ד ופשוט הוא במשנה ספ"ק דמקואות. ומ"ש הר"ש דפסוליהו הוא משום שם לוי. כספ"ק דמקואות לא משמע כן דקמיין מים המוכין. והדרי חזי למעלה

י כ י נ
הולכים אל הים. וזו דמדהולכין וזכיר ברות מלואה שנים. מכאן לכאן. לכן דינן בוחלין. לטהר גם כשוחלין ממש ממקום למקום. וזו דוכתוין כחזי מים חיים. דהיינו רק מי מעינות שהחיות נא להם ממקום אחר. דהיינו מנקבי הקרקע שנחתחיתן. אצל מי הימים. אין מצינו שנחתחיתן עשוי' להיות טבע לזן משם חיים. אלא אדרבה דרך שם מוצאין חיותם לכל הנהרות שבעולם [בפסוקים נ"ה ע"א]. וזו דל"ה לומר שחזו בהפסד, ואין לאוין לשמיה. וזו לכל הנרין מים חיים. דמדהופסדו אין בהם חיות.

דמויין קרא שקראו מקוה בים הגדול לצד ולא בשאר ימים. אצל טעמא דר' יוסי לא אפשרי דלוחלין לא נקרא מקוה ולמים חיים נקרא מקוה ומלן פלג לזו. ויוצאין שהחיות כחזי ב' שנה שרשים דף קט דמסכתא פסלי למים חיים שאינם נובעין. ולוחלין כשרין שהרי הולכין ווחלין ע"כ. ולא ידעתי מהיכא פשיטא לזו שאינם נובעין ואדרבה בנ"פ אלו טרפות דף ס"ז אמרי' במים כלל בימים ובנחלים פרט מה הפרט מפורש נובעין וכו' אלא דמיים הם נובעין. לזי דכרי הו' אפשר לומר טעמא דר' יהודה שאין זה סגרה שוחלין יקראו בשם מקוה שאין מקוה אינו אלא אשכנח כמ"ש הכ"מ ס' ר"א בשם המדריך דמקוה משמע דקו ויקימי בדכמיב יקו המים אל מקום אחד ע"כ והכחוש שקראו מקוה דמיק ומוקי אנפשי' דלא משפעי אלא בים הגדול ואין לך בו אלא חידוש ותעד דאפילו לטעמי' דר' דקרא בים הגדול משפעי אכתי קשה כיון דכמיב ימים לשון רבים לא גרע מהיקשא ויילף כולו מים הגדול להחמיר ולא להקל. אלא ע"כ דפ"י דים הגדול גופי' חידוש הוא ולא ילפי' מיני' זו היא סברה ר' יהודה. ור' יוסי סבר דמיה' גופי' דוחלין א"ל לקרוא מקוה אפילו בים הגדול א"ל לומר שיקרא מקוה לענין בוחלין. אלא לענין מים חיים למד קראו מקוה ובוחלין מטהר כשאר הנהרות פסולין. והרמב"ם בנחזור ובה' מקואות העמיק דכרי ר' יוסי כלשונם. ובהל' פרה פ"ו דין י"ד כתב הים הגדול אינו כמעין אלא כמקוה לפיכך אין ממלגין ממנו לקידוש וכל הנהרות פסולין למי מטאת ושאר הימים כמעין והמים הנגרין משאר הימים וכן נקראו בוחלין פסולין. והוחלין מן המעין הרי הן כמעין וכשרים ע"כ. ונ"ל דאיהו מפרש פלוגמיהו דר' יהודה ור' יוסי דפ"י לעיל חידוש הוא שהכחוש יקראו בוחלין מקוה וממעין חידוש בכל מה דאפשר וס"ל לר' יהודה דמוקמיין ליה בים הגדול למד ולא בשאר ימים. ר' יוסי מוקיף למעט דבים הגדול נמי לא קראו מקוה אלא לפסולו למים חיים אצל בוחלין מטהר. ולפ"ו לר' יוסי שאר הימים וים הגדול שזין דכולו מטהרין בוחלין. אלא לענין מים חיים חלוקין הם דים הגדול פסול למים חיים ושאר ימים כמעין לכל דבר. והוקשה לו לשון ר' יוסי דאמר פסולין לזכים ולמזערעין והסוה כל הימים לזין

באר הגולה

יב. טור בשם תשו' א"מ
הרא"ש ככלל י"ח סי'
ס': יג. שם במשנה:

ד (כו) "מקוה שהוא (כח) של עובד כוכבים ומקבל ממנו שכר (כט) אין להאמין לעובד כוכבים (ל) עליו (יא) "אלא אם כן יש (ממדי) במקוה

אוצר החכמה

דרכי תשובה

כבוד תורתו הגדול), דגם אם מזרע היהודים הוא, (ואף על פי שחטא ישראל הוא), בודאי אינו נאמן אם חשוד על החמור. וגם אם אינו חשוד רק על הקל, מכל מקום במקואות כאלו השכיחים שיש עליהם רק חשש שאובין, ולמאן דאמר שאובין דרבנן, כי רוב המ' סאה הם באשבורן כבר, אז אפילו הוא נודע כבר לחשוד על איסורי דרבנן, גם כן אינו נאמן בזה על המקוה שלא יפסלה באיסור דרבנן כנזכר, ובפרט כשיש לו נגיעה מחמת נקיותא וכיוצא כנ"ל: (כח) של נכרי. עיין בשו"ת לב שלמה הספרדי סימן ח"י מה שכתב בדברי רבותינו המחבר והרמ"א בזה, עיין שם. ועיין בשו"ת רבינו דברי חיים חלק ב' חלק יורה דעה סימן צ"ב אודות המקוה שנמצא אצל הגוי איזה גומא של מים, וחפר אצל הגומא ונתמלא מאיליו, לא ראה עין את מילואה. והעלה לאוסרה, ומה שאמרו שהוא מעיין, יש לחוש לדברי (המרי"ט) [מהרי"ט] בשניות חלק יורה דעה סימן י"ח דאין לנו בזמנינו דין מעיין ברור להקל על ידי זה. ומה שאמרו שהרב המורה התיר, יחקור אצל המורה מאיזה טעם התיר ויודיע לי ואז נדע מה לעשות, כי מסתמא המורה שהתיר לא קטיל קני באגמא הוא. אך לעת עתה יאמר שאסור לכל הנשים לטבול שמה עד אחר חקירות מהמורה, ולא יקל בחשש איסור נדה מדאורייתא, ומשנה מפורשת לאיסור [בפרק ח' דמקואות (משנה א')] דמקואות העמים כשר לבעלי קריין, הרי בהדיא דלנדה פסולה, עכ"ד הקדושים עיין שם ע: (כט) אין להאמינו ל"סמוך עליו אלא אם כן. עיין ש"ך ס"ק ט"ז בשם הב"ח (א"מ מ') דהיינו דוקא בנעול במפתח, אבל באינו נעול כיון דהנכרי יכול לכונס לתוכה וליטול מים משם כל צרכיהם ולחזור ולמלאותו, אין להאמינו לנכרי

ואחר כך סתר זה כיון דיש לומר דכל הנפקא מינה של חזקת המקוה הוא רק לעלות הגברא מחזקת טומאתו עיין שם באורך, ובספר באר מים חיים ומלבושי טהרה סימן זה על סעיף י"ז ס"ק ב' באריכות גדול. [ועיין בדברינו לעיל בזה ס"ק ז' (עמ' ו)]. ולהלכה למעשה עיין מה שכתב בספר גידולי טהרה גבא ס"ק (י) [י"א] שכתב, ובעיקר מחלוקת אלו, כיון שאין בידינו להכריע הוי כודאי איסור דאורייתא, ודלא כמקצת אחרונים שמצרפים ספק כזה עם ספק אחר ומולידים מזה ספק ספיקא, ואין רוח חכמים נוחה בספק ספיקות כאלו. גם אינו ברור דמהני ספק ספיקא בדיני מקואות [דהוי איתחזק איסורא סט], עכ"ל:

סעיף ד (כו) מקוה שהוא של נכרי. פשוט דלאו דוקא נכרי ערל, אלא אפילו ישראל מחלל שבת בפרהסיא דדינו כנכרי, כמבואר לעיל ביורה דעה סימן ב' (סעיף ה'). וכן אם נודע לחשוד על פי הבית דין שאינו נאמן לזה דינו כנכרי. וכן אם גוף המקוה שייכת לישראל שומר שבת, אבל משרתיו שהמה ממונים על המקוה לנקותה גויים, ועכו"ם אנקיותא קפדי ולא אאיסורא לאחלופי מיא ולהרבותו בשאובים וכיוצא, על כן בודאי דין מקוה של נכרי יש לה בזה. ועיין בדברינו בשו"ת מנחת אלעזר חלק ד' סימן ז' בד"ה ועוד יש בזה הך דפסקינן וכו', ועיין שם עוד. [ועיין בדברינו לקמן ס"ק כ"ט ול"א (עמ' כב)]. ועיין בשו"ת מהר"י הכהן מטארנא מהדורא תניינא בסופו ובהשמטות (דף קיד:) בד"ה והשלישית, אם נאמן הבלן שעשה הנקיון באופן ההכשר, דזה פשוט דהבלן אם מזרע היהודים הוא בודאי שנאמן שנעשה המקוה בהכשר אם יודע אופן ההכשר, דהא רק בעכו"ם מבואר בשלחן ערוך סימן ר"א סעיף ד' שאינו נאמן וכו', עכ"ל. וזה אינו (במחילת

באר יצחק

בגידולי טהרה: ע. שאלה זו שלח השואל גם להגאון ר' יוסף שאול נאטאנזאהן ז"ל, עיין בשו"ת שואל ומשיב (מהדורא פלימאס מ"א סימן קט"ו), הביאו רבינו להלן (ס"ק

מוקמינן ליה בחזקת טומאה, מה שאין כן היכי שנוול הספק במקוה אי נפל בתוכה מים שאובין, מקילין מספק הואיל ולהמקוה ליכא חזקת איסור: סט. כ"ה

צו דער חתונה און אויך לאח"ז, וואס דאס היינגט אפ אין די יסודות והחלטות וואס מ'האט אנגענומען אויף זיך פאר דער חתונה.

וואס די התעסקות בכל הנ"ל איז פארבונדן מיט די אסיפות און די החלטות וואס וועלן זיין אין דערויף, כמבואר אין קונטרס החלצו"י, וואס דערנאך וועט יעדערער טאן כפי ענינו וכפי יכולתו.

ובמיוחד - דורך דערויף וואס די נשים עסקניות וועלן טאן במרץ הכי גדול אין אלע ענינים וואס זיינען פארבונדן מיט סהרת המשפחה, און אין הפצת הידיעות וואס זיינען דערמיט פארבונדן, ובמיוחד - אז ס'זאל זיין א מקוה סהרה בכל מקום ומקום (וואס דער ענין איז פארבונדן מיט מענער, נאכמער ווי מיט פרויען).

און דאס איז אויך כולל די זהירות והידור אז די מקוה זאל זיין בתכלית היופי - כידוע דער סיפור פון דעם רבי'ן נ"ע, אז אמאל איז ער געגאנגען אין מקוה אין ראסטאב, און האט געפונען אז עס שווימט א פאר האר אויף די וואסער,

האט ער אריינגערופן דעם בעדער וואס האט געהאלטן די מקוה, און האט אים געזאגט, אז אים (דעם רבי'ן נ"ע) אַרסט דאס ניט, ער זאל אבער וויסן זיין דעם גודל האחריות וואס איז דא אין דערויף, ווארום עס קען זיין אז אן איין און איינציקע פרוי וועט ניט וועלן גיין אין מקוה, דערפאר וואס זי האט דארטן געפונען אז ס'שווימען א פאר האר, אדער אן אנדער ענין פון העדר הנקיות, און אפי' העדר היופי - זאל ער וויסן די אחריות וואס ער נעמט אויף זיך דורך דערויף וואס ער באווארענט דאס ניט.

וואס אויב ס'איז געווען אזוי במדינה ההיא, און מיט עשירות שנים לפני"ז - איז עאכ"כ ווען מ'געפינט זיך אין מדינות הרוחה, און בא זיך אין דער היים איז מען איינגע-וואוינט צו תכלית הנקיות והיופי וכו', דארף מען זעהן אז די מקוה סהרה

[וואס דארטן ווערט געלייגט רער יסוד אז די אייגענע הויז זאל זיין שוין באמיתיות וברוחניות - דורך דערויף וואס מ'בויט א מקוה סהרה, און מ'נוצט איר בשמחה וטוב לבב] זאל זיין בתכלית הזהירות והדיוק, און טאן כל האופנים האפשריים אויף צוציען אהינצו מענטשן - דורך דעם וואס דער קיום המצוה וועט קענען זיין מתוך שמחה וטוב לבב, וויבאלד אז דער גוף ונה"ב וועלן דאס אויך וועלן טאן.

וואס אע"פ אז מ'דארף ראס טאקע מקיים זיין דערפאר וואס ראס איז ציווי הקב"ה - איז דאך אבער מבואר אין ד"ה

- ויחלום -

לעניני הכשרות, לא אוכל לעשות דבר רק בשביל קיום החמרי של הקהלה, וכאשר יעשו התקנות, יהי ממילא גם קיומה החמרי.

אנשי החי' ת"ת, אינני יודע אם כולם כוונתם רק לשם שמים, אבל תביעותיהם צודקות המה, אחד מהם שהי' אצלי שבוע זו הגיד לי בחום לב בתוך הדברים הרבים „מה פשעי כשאני רוצה שיהי' לי פה בשר כשר, ושאני רוצה אשר בני יהי' לו מורה הגון, כי זה האיש [כל] יום טרוד בכמה דברים ואינו יכול ליתן עצמו אל הלמוד כנצרך להיות“, ומה אענה לו אני על דבריו אלה. ורק אחת אמרתי לו שיהי' על זה שני אנשים משגיח, בפני עצמו ומורה בפני עצמו, באשר לפי דעתי משגיח בנקל יותר יהי' להשיג מבני פולין מארץ גאליציי, וההשגחה תהי' אי"ה בטוחה יותר. ומורה ישיגו המוכשר לזה שלא יהי' מקושר עם ההשגחה, והוא מוסכם על זה, אבל בעצם הענין אי אפשר לי להגיד דבר על תביעתו הצודקת.

גם מעת"ר יחי' בדברי אתו בעניני הקהלה דפה הסכים בדעתו הטי' שיש חששות בעניני הבשר כפי המתנהג פה ... יש אופנים איך לתקן אי"ה כל הדברים, וגם הכסף הנדרש על זה לא יחסר, והכל יבוא אי"ה על מקומו בשלום ... ולפ"ד הרבנים החרדים לדבר ד' הסמוכים אל המקום הזה ... עליהם החובה מוטלת להתעסק בתקנות העיר הזאת בקיומה הרוחני ... ויהי' להם בזה זכות גדול שיהיו ממזכי הרבים הן מאנשי הקהלה והן מהאורחים הרבים הבאים לפה.

וכן בדבר המקוה, עם היות שהרב הזהיר על זה שהשומרת תהי' בעת המילוי, מכל מקום לפועל אומרים שאינו כן ... וכאשר מקוה שביד נכרי צריך שמירה יתירה אפי' בחשש רחוק (ועוד הפעם אגיד בשמם, שהם אומרים שבעת הסעזיאן יש עתים שיש דוחק במי קאך ברונען ... ולהבדיל הנכרי אומר שיש לעולם די במי הקאך ברונען ואינו חסר להם בשום פעם), הי' נכון לפי דעתי שיהי' החדר נעול, והמשגיח שיהי' על הבשר יהי' גם כן השומר של המקוה (שבלאו הכי יותר טוב שיהי' איש ולא אשה), והמפתח יהי' אצלו.

ועומק המקוה גם כמו שהוא עתה אינו מגיע לשיעור זרת למעלה מטיבורה, ולשחות אי אפשר בהמקוה (ואצלינו הנהיג רבינו בעל השו"ע

מקמטים שפה של בלעך זה וכופפים אותה על השניה, ונעשית שם כמו צנור הכפוף כו' - גם זה פשוט שאין בזה שום חשש, כיון שהקמט והצנור הזה אינו עומד באופן הראוי לקבל בו, ועוד שזה נעשה בעת הקביעות והוי קבעו ולבסוף חקקו וכשר כנ"ל.

ולענין החשש השני, שהויה על ידי טהרה בעיניו, והבלעך מקבל טומאה כפשוטי כלי מתכת - אך הלא יש בגדון דידן שתי העצות שכתב הרא"ש ומובא בטור וש"ע יורה דעה סימן ר"א סעיף מ"ח, הראשון על ידי חבורו לקרקע, והשני על ידי המשכה על ידי דבר שאינו מקבל טומאה, ובגדון דידן עשיתי גם כן שמסוף הצנור יומשך אחר כך שלשה טפחים על ידי קרקע הראוי לבלוע ממש. - הגם שהחתם סופר יו"ד סימן ר', כתב שלענין מקבל טומאה לא בעינן שלשה טפחים ודי בכל שהוא, אך עיין בספר ערוך השלחן שכתב שאף שמדינא אין צריך, מכל מקום מנהגא כן הוא להצריך שלשה טפחים - בכך עשיתי שלשה טפחים. - ועוד שבזה יועיל לנו גם לסניף לענין חשש גומא וכלי בהגג כנ"ל בשם הרי"ף שאובה שהמשיכוה כולה גם כן כשרה, וגם יועיל לנו לענין חשש שמא שפך עכו"ם מים שאובים דרך הצנור, בעת שמנקין אותה, כמו שיתבאר להלן באות טו"ב.

אות טו

בעת שנקו המקוה בפעם הראשונה להכשירה, הי' כותלי המקוה ושוליה נגובים לגמרי ויבשים. אמנם להבא כשיבואו לשפוך המים ממנה ולנקותה, אפשר לא יהיו הדפנות נגובים וישארו לחים אם יש בזה חשש שלשה לוגין מים שאובים? עיין בב"י סימן מ' בשם הרשב"א שכתב שאין בשיעור טופח על מנת להטפיה שלשה לוגין לפסול (אך שם בגדון שלו היה עוד טעמים להתיר עיין שם), וכן משמע מאדמו"ר נבג"מ שכתב

אחרי שישפכו המים מחפירת המקוה יקבע שני נסרים כו' ומשמע שקאי היכא שלא נשמר ונפסל המקוה משום מים שאובים, ולכן צריך להוציא כל המים כו' הגם שלא ימלט שבודאי ישארו הדפנות לחים וטופח על מנת להטפיה, אין על זה שום חשש. - ועיין בש"ך ס"ק כ"ז בשם האגודה שכתב לנגב המקוה בסדינין או בחול.

אות טז

כשמנקין המקוה אם מותר להוציא המים האחרונים (שקשה לקבלם בכלי) על ידי בגדים וטראפקעס, אם אינו נפסל על ידי זה משום מים שאובים שנסחטים מהם. עיין ספר ערוך השלחן סעיף קט"ו, קט"ז, קי"ז.

אות טז"ב

בעת שמנקין ומחכים על גשמים שיומשך כו' הנה לכאורה צריך להושיב שומר או לסגור כו' כמו שכתב אדמו"ר נ"ע - אך באשר בגדון דידן אי אפשר לסגור הגג. - ולפענ"ד להקל בגדון דידן גם בלא שומר ומפתח כו'. דהנה זה שצריך שמירה הוא דוקא היכא שיש להעכו"ם הנאה בזה שישפוך מים שאובים, או שיחליף מים הרעים בטובים כו' כגון שהמקוה שלו ומקבל שכר, מה שאין כן בגדון דידן שאין לו שום הנאה לא חיישינן שמא כוון העכו"ם להכשיל, וכמבואר בתשובות הרא"ש שמביא הב"י כאן שהמקוה של נכרי ונוטל שכר מכל טבילה כו' אז יש חשש כו' שבודאי יעשה הנכרי כל מה שיוכל כדי שלא יפסיד שכרו כו', עכ"ל. - וכן מבואר בטור וש"ע יורה דעה סימן קי"ח סעיף יו"ד דלא חיישינן שמא כוון להכשיל כו'. ועיין בצמח צדק סימן קס"א שכתב גם כן להתיר אם לא סגרו כלל המקוה מטעם הנ"ל (אך שם בצ"צ משמע שרק בדיעבד התיר).

מצדדיו ומאחוריו מים שאובים, ואם כן אין לסמוך על זה כלל. - רק עיקר הטעם הוא כנ"ל לפי שאין לעכו"ם הנאה כו' ולהכשיל אינו חשוד כו', וגם הטעם דמרתת, לפי שיש שומר יוצא ונכנס כו' (כי הפקדתי את השמש הדר שם שיהי' שומר, אף שהוא יוצא ונכנס גם כן נקרא שומר כו'), והוא מקום מעבר לרבים, ומרתת - אף בלילה בעת שישנים וגם השומר השמש הנ"ל ג"כ ישן, מ"מ כיון שהחצר נסגר בלילה אם כן יהי' נתפס כגנב כו' ובודאי מרתת כו', כנ"ל.

ועוד יש לצרף לסניף דעת המהרי"ק הובא לעיל ס"ק י"ד דאם יש עוד ספק להקל אזי מצרפינן גם דעת הרי"ף ודעימ' דגם כולה בהמשכה כשר, - וא"כ גם בנדון דידן אין לך ספק טוב מזה שבודאי זהו חששא שיבוא עכו"ם וישפוך מים שאובים כו', כמובן.

הערות בעניני מקואות

(הוספות להוצאה חרשה)

מקוה של שלג

להביא השלג להמקוה צריכים ע"י סלים נצרים, בנקבים מרווחים כדי שיזובו המים ולא יתקבצו ג' לוגין בשולי הכלי מהפשרת השלג (חת"ס סי' ר', וסי' רי"ג).

להפשיר השלג - לא ע"י מים חמים כו' כ"א ע"י טס ברזל מלובן עם גחלים (חת"ס שם, ופת"ש יור"ד סימן ר"א ס"ק כ"א), או ע"י חום המרחץ (צ"צ קס"ג בשם אדמו"ר הזקן נבג"מ), או ע"י סאמאווער.

חיבור מקואות

חת"ס (סי' ר"ג וסי' רי"ב): לית דטב מינה, וכן עושין פה במקומנו שנעשה עפ"י חכמי הדורות - ב' מקואות זה אצל זה ונקובים זה לזה בנקב כשפופרת הנוד בעליונו של המחיצה שביניהם, וכשמנקין

ועוד דהיכא דישראל יוצא ונכנס מותר אף היכא דנהנה העכו"ם בחליפין, כמבואר בטור ושו"ע יורה דעה סימן קי"ח סעיף יו"ד, משום דמרתת העכו"ם, ועיין שם עוד בסעיף ז' דבמקום מעבר לרבים לא חיישינן לחליפין משום דמרתת, - כמו כן בנדון דידן ודאי מרתת העכו"ם, כיון דבחצר בית הכנסת דרים רק ישראל ויוצאים ונכנסים כו' (גם הפקדתי את השמש שיהי' שומר כמו שיתבאר להלן). וגם בלילה בעת שבני החצר ישנים כו', מכל מקום כיון דבלילה סוגרים שערי החצר מבפנים. אם כן אין לחוש שמא יעבור איזה עכו"ם הגדר של החצר, או שנחוש שהעכו"ם השכן, אשר הגג של המרחץ עומד על מצר החצר שלו, שמא יעלה מחצירו על גג המרחץ ויבוא בלאט עד מחצה השני' של הגג שעל המקוה וישפוך מים שאובים כו', בודאי אין לחוש דבדבר כזה וכיוצא בזה, יהי' נתפס כגנב ובודאי מרתת כו'.

וליתר שאת עשיתי שרוב המקוה (היינו, כ"א סאין הראשונים) יומשך המי גשמים ביום (היינו שבליילה שעה 10 בעת שהולכים לישון, אזי מעמידים תחת הגג צנור אחר שיומשך המים הלאה מחוץ להמקוה, ועושין שם סימן, מניחים איזה דבר תחת הצנור, באופן שאם יבוא אחד ויגב' הצנור יהי' ניכר) - וביום בודאי מרתת דהוא מעבר לרבים, ויוצאים ונכנסים בו כנ"ל, ואחר כך כשיש כ"א סאין ודאי אין חשש, דאף אם ישפוך מים שאובים, הלא יהי' בהמשכה על ידי קרקע, ומיעוטו בהמשכה ודאי כשר כו'.

אמנם כל הטעם הזה של הצנור והסימן אין לסמוך על זה כלל, וגם אין לצרף זה גם לסניף, יען הסתכלתי אחר כך והנה ראיתי שהסימן אינו סימן מובהק... וגם הצנור שמניחים על המרזב כנ"ל אינו מהודק כל כך, ויכולים אם ירצו גם עכשו לשפוך

סימן קסב

עשינו ארבע דפנות מקרשים חלקים כל דופן בפ"ע והקרשים שבכל דופן חברנו יחד ביתדות של עץ בעובי הקרשים מקרש לקרש בחורים אשר עשינו בעובי הקרשים והיתדות לא נראו בחוץ שקורין גיטעבלעוועט וגם חברנו הקרשים שבכל דופן לבד החבור היתדות אשר בעובי הקרשים עשינו עוד שני בריחים של עץ בכל דופן בפ"ע מראשה לסופה ונקרא הליצעס ואורך ב' הדפנות שני ארשין וחצי ואורך ב' הדפנות השנים שני ארשין ואח"כ חברנו הדפנות יחד כמו מעשה חרש נגר היינו בחריצים וידות בקצה הדפנות עד שנתקע היתדות בחריצים וגם חברנו הדפנות אחת אל אחת במסמרים של ברזל חדשים בקצה הדפנות עד שנכנסו לתוך דופן השני ואח"כ עשינו בפ"ע שוליים להתיבה חברנו קרשים חלקים ג"כ ביתדות בעובים שקורין גיטעבלעוועט נגר וגם שני בריחים בחוץ מקצה לקצה שקורין הליצעס כנ"ל ובאמצע השוליים עשינו נקב גדול כספח על טפח ויותר ובקצה השוליים סביב עשינו חריצים בכדי שיכנסו הדפנות לתוך השוליים ולא בהיפוך כמבואר בש"ע של אדמו"ר הזקן ואח"כ תקענו הדפנות בתוך החריצים אשר בקצה השוליים וגם חזקנו השוליים לדפנות במסמרות של ברזל חדשים עד שנכנסו לתוך עובי הדפנות בכדי שלא יפרדו השוליים מהדפנות בעת הורדת התיבה למים. ובכדי שלא יתבקעו הקרשים בעת תקיעת המסמרות של ברזל עשינו מקודם נקבים במעצד קטן ולא נכנס המעצד רק בעובי קרש א' ולא תוך דופן השני דהיינו רוב הנקבים אשר נקבו במעצד לא הגיע רק עד חצי הקרש הראשון ושני או שלשה נקבי המסמרים אשר נכנסו מקודם במעצד הגיע עד קרש השני ולא ידוע אם נכנס המעצד מעט לתוך עובי הקרש השני או לא. ואח"כ תקענו המסמרות של ברזל עד שנכנסו תוך עובי הדפנות כן עשינו מדופן לדופן ומהשוליים לדפנות ואח"כ עשינו בנין של עצים חדש והורדנו אותו לבור ובעת שהורדנו הקורות התחתונות של הבנין לבור בנינו בהם שני קרשים חלקים מדופן לדופן סמוך לארץ בכדי להעמיד עליהם התיבה ועוד קרש א' הונחנו על הארץ ממש וחברנו אותה לארץ בשני יתדות ארוכים של עץ עד שנכנסו היתדות בארץ והקרש הזה הנחנו בכדי שיהא מכוון ממש נגד הנקב שבתביבה בכדי לסתמו שלא יכנסו טיט וחול דרך הנקב ואח"כ הכנסנו התיבה בתוך הבנין ועמדה על שני הקרשים אשר בבנין כנ"ל והנקב אשר בשולי התיבה מכוון ממש על הקרש השלישי אשר בארץ ואח"כ תקענו במסמרות של ברזל חדשים בשוליים עד שנכנסו תוך שני הקרשים שבבנין ותחתיהם עד בארץ וכן נגד הקרש השלישי אשר בארץ תקענו ג"כ במסמרות של ברזל בשוליים עד שנכנסו בה ובארץ וגם קבענו במסמרות של ברזל מדופני התיבה לדופני הבנין והמים הולכים בחוזק מהנקב שבשוליים אף שהיא מכוסה מתחתיה בקרש אשר בארץ כנ"ל עד שבחצי שעה נאספו בתיבה מים כפליים כשיעור מקוה וגובה התיבה הוא שני ארשין ורבע כן עשינו התיבה למקוה. לכן נבקש מאת כבוד תורתו להורות לנו אם היא כשירה לטבילה:

המקוה הנ"ל תקנו אותה קודם ר"ה אך מחמת שנמצאו מי שמפקקים על עשייתה ע"כ באנו לשאול כבוד תורתו להורינו בזה ואם אולי ח"ו שגינה באיזה דבר ימחול להורינו איך לתקן בזה:

תשובה

הנה טעם המפקקים עליה לא הודיע ר"מ וי"ל משני טעמים האחד ע"פ שו"ת משכנות יעקב ח"ד סי'

טומאה) ואם יש טורח בדבר או בדיעבד שלא עשו כן יש לסמוך אמקילין דסבירין שאין שאיבה פוסלת במעיין כי כן עיקר עכ"ל ואפילו אם יש שום דוחק עד שיבא לידי דיחוי שלא תוכל האשה לטבול עד שתתעכב ותדחה טבילתה כ' הבל"י בזה אין ראוי כלל שתתעכב מלטבול וכן כ' הש"ד. ועתה לנ"ד וכל צרכי ההיתר שיש עוד לנ"ד כמשי"ת בעו"ה בסמוך. הנה החפירה שבתוכה עומדת התיבה יש לה תורת מעיין ובמעייין רוב הפוסקים ס"ל שאין מים שאובים פוסלים אותה ושכן כ' שהוא עיקר אף שהתיבה בעצמה יש לה תורת מקוה כשר ולא תורת מעיין עליה אף שמי המעיין מכונסים לתוכה כמו שכ' רבינו הגדול נבג"מ ובה פוסלת מים שאובים. אמנם אם ה' נשארים בתוכה מים אחר השאיבה היינו חוששים לזה כיון ששאב אותה בכלי שלם וגם זה אינו מוחלט לפסול כאשר יתבאר. אבל כאשר אומר הבלן שקנה את התיבה יפה עד שלא נשאר שם שום מים ובזה הוא נאמן והמים שבחפירה הם כשירים אף שנשארו שם מעט מים שלא שאב לא נפסלו. כי המעיין אינו נפסל בשאיבה נמצא המים שכנסו לתיבה מים כשירים נכנסו אשר לא נפסלו מעולם וכדאיתא בפ"ק דמקואות מעיין שמימיו מועטין ורבו עליו מים שאובין שזה למקוה לטהר באשבורן ולמעייין לטבול בכל שהוא. ועיין ברמב"ם ובר"ש שם וכאשר נכנסו לתוך התיבה אזי גם בתיבה הם כשרים לטבול בהן באשבורן כמו תורת התיבה שיש לה דין מקוה כשר בלא מעיין נמצא שהמים שבתוך התיבה כשרים הם. ואפי' לפי דעת הרמ"א שכתב שלפי המנהג יש להחמיר בשאיבה אף במעיין. היינו שידוע שנפלו לתוכה ג' לוגין. ואפי' במקום שידוע שנפלו לשם ג' לוגין בודאי עדיין באם שיש להסתפק שמא נפלו בזה אח"כ כשירה הוא בדיעבד דהא אפי' במקוה שאין בה מים אלא שנתהווה במי גשמים אם אין הכלי ששאבו בה המקוה גדולה כ"כ שבדאי יפלו מהכלי לתוך המקוה ג' לוגין בבת אחת אלא שיש לחוש שמא נפלו בזה אחר זה. וכיוצא בזה אוליגין לקולא דספיקא דג' לוגין שאובין דרבנן (ולאו דוקא ג' לוגין דרבנן דהא אפי' להרמ"א אם יש מיעוט מארבעים סאה הוה נמי דרבנן) וכמו שכ' הרמ"א בס' ר"א סעיף ג'. נמצא אפי' לא קנה הבלן יפה את התיבה ונשארו שם מעט מים לא ה' לנו להחמיר ומחמת הני טעמי דנתבררו שהי' יש בזה כמה ספיקות להקל ובפרט בדרבנן אפי' שהתיבה יש לה דין מקוה שאין בה מעיין. אעפ"כ לא היינו חוששים להחמיר. ומה שכתבתם שהבלן לא סגר את המקוה ולא נשמרה בלילה הנה הגם שלכתחלה ה' לו לסגור שלא יפלו לתוכה מים שאובין אך במקוה שהיא בתוך המרחץ כמו בנ"ד אין לחוש ואחזקי ריעותא לא מחזקינן שאין שום מקום שיבאו לתוכה מים שאובין ולמאי ניוחש שהיהודים הדרים בתוכה אם היו שאובים שם מים או שפכו לתוכה מים בודאי היו מגידים בפרט שאתם דורשים וחוקרים על דבר זה. ואל' שנכנסו שם גוי ושפך לתוכה מים שאובין הא ליתא שבמקום שאין הנאה לגוי אינו חשוד להכשיל דהא כתב בשו"ע יו"ד בס' ק"ח בסעיף י' שבמקום שהגוי לא נהנה בזה שיחליף דבר המותר על דבר האסור במקום שאין הנאה לגוי בחליפין לא חיישינן שמא החליף ואפי' במקום שהי' דבר המותר תחת ידו. ומכ"ש בני"ד שאין הגויים רגילים לילך בלילה לשם. ודוקא בגוי המחזיק המקוה ויהנה במה שישפוך לשם מים ויש לו הנאה בחליפין שיקח המים מהמקוה ויתן מים אחרים לתוכה אז יש לחוש ועיין סי' ר"א. וה"ה כל ספק מים שאובין אם היו שאובין אם לא ספיקן טהור שזה מהספיקות שטיהרו חכמים (טהרות פ"ד מ"ז) אלו ספיקות שטיהרו חכמים ספק מים שאובין במקוה ופי' ברטורה ספק אם נפלו למקוה זה מים שאובים ופסלתו או לא נפלו. או שראינו שנפלו בה מים שאובין ספק אם היו בה ג' לוגין שהוא שיעור לפסול את המקוה או לא ה' בהן כשיעור ג' לוגין טהורה היא:

טורי והב

יורה דעה קיח הלכות מאכלי עונדי בוכבים

שפתי בהן

קבה

באר הגולה

ר טור וכן כתב הרשב"א בנ"ח מצרימא דהשולח חבית יין וכו' שם דף ל"א ע"ב וכו' המוס' שם: ז טור וכו' הרשב"א בנ"ח והר"ן בפ"ב לעבודת כוכבים בשם ר"י: ה הרשב"א במשנה ח"א סימן ק"ט עניי סימן ק"ל: ט בנא"ח בשם הרא"ה: י מצרימא אחד הלוקח ואחד השוכר וכו' וכו"א ובגירסת הרשב"א דמקיל ועבד מפתח וחומס כשני חוממות שם דף ל"א ע"א: יא טור בשם רש"י חולין צד:.

נקודות הבסף

לא סמכין עליה אלא בחומס אחד וזהו דעת רמ"א ונמ"ש בש"ך ס"ק כ"א וזה"ג אשכחן בדוכמי טובי': (בש"ז ס"ק ד') * **וְלַעֲבֹדָהּ** דב"ע ב'ו'. ומה יעשה בבשר וחמיכת דג. (ובאמת גם הט"ו ר"ל רק ביין וכמו שהגיה הדג"מ): (שם ס"ק ה') * **וּבַבְּרוּשׁ** בתב ב'ו' ואינו כן ב'ו'. לק"מ דהלכות כתב כן לדניאל וה"ה לדין היכל דלויא למיחש שנגע דרך מתעסק

פרי חדש

(סימן קי"ח בש"ע סעיף ד') **מפתח לא חשיב** חותם. הממכר חזיל לטעמיה שקמס דעת הרשב"א בנ"א ולדחיה מפתח לחודיה חזי כלום אצל לשונות רש"י והמוס' והר"ן שכתב שנחלץ דבריהם וכן דעת הרא"ה בנ"ה וכן למ"ש בס"ק י"ד שהעיקר לחלק בין שולח למפקיד וגם לדעת ההג"ה שחלק בין עובד כוכבי' לישראל חשוד לדעת כל הני רבונאם אפילו מפתח לחודיה מהני במקום חומס אחד וכן שני מפתחות במקום שני חוממות ומ"ש הש"ך דלע"ג דלר"ת ודאי כגי אף במפתח אחד מ"מ אן לא סמכין עליה אלא בחומס אחד ע"כ חזי נראה לכיון דהעולה מסוגיית הגמרא לשונות ר"ת דמהני מפתח במקום חומס היכי סמכין אשית ר"ת במקלמ' ולא דיין מפתח לשטמיה ולפיכך העיקר להקל ואף לכתחלה במפתח דמהני במקום חומס אחד ושני מפתחות במקום שני חוממות וכן דעת הב"ח ודלא כהש"ך. ומיהו אף לדעת הממכר שני מפתחות היו במקום חומס אחד וזה צדור: בנשאלתי על מגורים של עובדי כוכבים שמטמנין זו החמין בשבת אי כגי בחומס אחד או בני ז' חוממות ואי מהני מפתח במקום חומס או לא ולכשתמ"ל דלא כגי בלא חומס ענין החומס הוא באופן זה שזוכרין יייר ע"ג המעגול ומדבקין קצוות היייר ביחד ועושין שם חומס וכוין שא"ל לפתוח התנור בשבת בלא קריעת היייר מספקא לן אי שרי ע"י עובד כוכבי' או לא: תשובה אחר פלפול ארוך סוף דבר בהא סליקנא ובהא נחתני למאי דשאלנא דקלקול החומס בשבת היו מלאכה דאקריא מן התורה ואין להסיר כלל בזה אמירה לעובד כוכבים וכן אין לרין לשני חוממות ואפילו לחומס אחד אלא הכא כגי לכ"ע במפתח אחד וכדכתבנא וכתע בו לא מדיד:

ממה יוהנתן

(סימן קי"ח בש"ע סעי' ד') **אב"ל בדברים שדי בחותם** א' ב'ו' לא **חשיב** חותם. ועיין ש"ך ס"ק כ"ב ומ"ש ודע"ג דלר"ת ודאי סגיאל אף במפתח אחד מ"מ אן לא סמכין עליו רק בחותם אחד ודברי הש"ך לכאורה תמוה לכיון דהרמ"א פסק שם כר"ת דבעובד כוכבים כגי בחותם אחד למה לא סמכין גם אמתפתח לחוד וג"ל אף לפי ר"ת דמלמך בין ישראל חשוד

ללא חיש ליופאל כלל והלכך אין חילוק בין ישראל חשוד לעובד כוכבים והלכך גם במפתח כגי אצל לרב דאמר לרין חומס מוך חומס ויחינו משום דס"ל מושגין ליופאל אי"כ שפיר איכא לפלוגי בין ישראל חשוד לעובד כוכבים לעובד כוכבים חשוד דמירתא וישראל חשוד לא מירתת וכמ"ש הפוסקים בכמה דוכתינן לך לרין בנחת' ולפי"ן אף דקאמר ר"א או חומס או מפתח היינו לשיטתו דלא חיישין כלל ליופאל אי"כ מה לי חומס מה לי מפתח משא"כ לדין דקדיל כרב דחוששין ליופאל ומחלקין בין עובד כוכבים לישראל חשוד והיינו משום דישאל חשוד אי"כ מ"מ איכא נפקא מיניה בין מפתח לחומס דבחותם חזי כאלו חומס

לדפי י"א אלו אין חילוק בין מפקיד לשולח ופי' ישראל חשוד הוא חשוד להחליף דאין לפרשו שחשוד לאכול אותו דצר שמשלח על ידו דהא כתבו הט"ו בסימן קי"ט ס"ג דמי שהוא חשוד לאכול

דברים אסורים אינו חשוד להחליפם ואולי חשיבי הניך דברים שאין הרצים מקילים בהן שאף הוא חשוד להחליפם אם חשוד לאכלם וכמ"ש הממכר בסעיף ח' ובס'י קי"ט אצל הרשב"א כתב במשונה סימן קי"ט שאכילת גזינה של עובד כוכבים קילא צעיני רבים וכ"כ בתה"א ומציאו ב"י ס"ס קי"ט וכ"כ הטור בס"ס קי"ט דהחשוד על הגזינה אינו חשוד להחליף והכי משמע מדברי הפוסקים ועיין במ"ש בסימן קי"ט ס"ק נ"ב: יז. אין צריך לחזור אחריו לראותו.

הטעם דחוממות לא היו אלא משום דמסתמא לא טרח ומזייף ועיין בס"ק ט"ו: יח. אפילו עשה שתי חותמות. וה"ה יותר ולקמן סימן ק"ל ס"ח התנה הרב תנאים צוה ע"ש: יט.

ויש לחוש שאפרו בנגיעה. כלומר אפילו לא נהנה יש לחוש דמשום חיבת נסוך נגע צו וע"ל סימן קכ"ח ס"ק ד': ב. אף שהחותם מקולקל. שנראה שנעשה בכוונה על ידי אדם דאם לא כן צכל ענין שרי דללקמן סימן ק"ל ס"ק ה' וס"ח בהג"ה:

בא. אות אחת חשוב בחותם אחד. משמע דלפי' דבזרים שדי בחותם אחד חשוב אות אחת כסימן ועדיף ממפתח שכתב הממכר בסעיף שאל"ו: כב. אב"ל בדברים שדי בחותם אחד ב'ו'. משמע דהיינו בחמפ"ג וכיואל זו ונראה לפי זה ה"ה לדעת ה"ה במפקיד אין לרין אפי' כתב"י אלא חותם אחד וכן דעת ה"א דבעובד כוכבים הכל שרי בחומס וכלעיל סעיף א' לא חשבי מפתח חותם אחד וז"ש הרב סימן ק"ל ס"ב וס'י קל"א ס"א דיין נסך

כגי בחותם אחד ולא כתב רבותא יותר דסגי דעיעבד אפילו במפתח אחת מפני שקמס כאן כדברי הממכר והיינו כדפי' ואע"ג דלר"ת ודאי כגי אף במפתח אחת מ"מ אן לא סמכין עליו אלא בחומס אחת ובצ"ח כתב כאן ובסימן ק"ל שדעיעבד כגי אפילו במפתח אחת ושכן דעת הרב ע"ש ולא נהירא גם מה שהציא ראיה ממשונות רשב"א שבמדדכי פרק ר' ישמעאל ומתשונות הרא"ש כלל י"ט ס'י ג' לדין זה דחיתי הכל בספרי באמת

הבנין ע"ש וגם מה שכתב לחלק על הממכר בחמפ"ג ודעתו דמותר אפילו לכתחלה במפתח אחד איני רואה דבזריו שיהא כדי לחלוק כיון שהרשב"א והט"ו הסכימו דדוקא נענין חותם אחד אפילו דעיעבד ובפרט שאמרו להחמיר: **בג. אם שאלח ע"י ידי עובד בוכבים בו בשרה**. מלשון זה משמע קלח דדוקא דעיעבד היו ניקור וכיואל צו ס'י אצל לא לכתחלה אכן הטור כתב ג"כ כלשון הזה ואפילו הכי כתב להדיא בסימן ס"ה דמותר לשלח אפילו לכתחלה ע"י עובד כוכבים ע"י סימן ניקור אצל הממכר לא כתב שם מזה כלום ומ"מ

ביאור הגר"א

לכאוי ניהוש לה ב'ו' ובפ' ג"ה (צ"ה א') מייתיב עשר חנויות ב'ו' בנמצא ביד עובד כוכבים ועתוס' ייב א' ד"ה ושדי ב'ו': [יב] או ב'ו'. שם כ"ט ב' אי משום אינסוכי ב'ו' ואי ב'ו': [יג] אף ב'ו'. דאף בלא חותם כלל היה מותר אי לאו משום איחלופי: [יד] **מפתח ב'ו'**. כר"א וכפ"י הרשב"א כנ"ל: [טז] **אב"ל ב'ו'**. דוראי מפתח לא היו חותם אף לר"א דלכך ל"ק ר"א ב' מפתחות ולפי' ארבנן אלא משום כיוון דאית חותם א' לא טרח לפתוח במפתח דו"ש שם ובסוף פט"ז דשבת דלר"א סגי בחותם א' אלאומ מפתח לא היו חותם דו"ש שם ס"ט ב' דלר"א לא חיישנין ליופאל: [טז] **אם שאלח בו ואם ב'ו'**. ר"ל אפילו בלא היפוך התפירות דתפירת השק הוא כמו מפתח אא"כ היפוך או הוא חותם ועד"מ: [יז] **אם שאלח ב'ו'**. רש"י בפ' ג"ה צ"ד א' מוא דאמרינן שם התובא דישראל ב'ו': [יח] וכן כ" ב'ו'.

פתחי תשובה

שאני סימן לקמן עליו דלקמן ס'י ו' וז"ע צוה: (ד) **שהחותם מקולקל**. עיין במשונות נ"ב חו"ד ס'י ל"ח: (ה) **אין כתב סימן**. ע' במג"א ס'י ל"ב ס"ק י"ג: (ו) **וביוצא בו**. עשה"ט מ"ש שכלל זה תרגומל כ'ו' ושמעתי בשם רב גדול אחד שהמיר כמו כן בתרגומל שניכר זה שהוכנה בשל על קס ותכן להסיר שוירי נטות שעליה כמו שישאלו עושין כמ"ש לעיל ס'י ס"ח ס"ג בהגהה לפי שהעובדי כוכבים אין עושין כן רק מולגין ביומחין ועוד היה מעשה בלאוי קודם ההכרז שלקחה עבד השר עבור מכס ואחר ז' שעות החזירה לנעלים ולא ניכר זה סימן והמיר ג"כ ע"י סימן בהנאות שנראשי נפיש שנמכר

שאני סימן לקמן עליו דלקמן ס'י ו' וז"ע צוה: (ד) **שהחותם מקולקל**. עיין במשונות נ"ב חו"ד ס'י ל"ח: (ה) **אין כתב סימן**. ע' במג"א ס'י ל"ב ס"ק י"ג: (ו) **וביוצא בו**. עשה"ט מ"ש שכלל זה תרגומל כ'ו' ושמעתי בשם רב גדול אחד שהמיר כמו כן בתרגומל שניכר זה שהוכנה בשל על קס ותכן להסיר שוירי נטות שעליה כמו שישאלו עושין כמ"ש לעיל ס'י ס"ח ס"ג בהגהה לפי שהעובדי כוכבים אין עושין כן רק מולגין ביומחין ועוד היה מעשה בלאוי קודם ההכרז שלקחה עבד השר עבור מכס ואחר ז' שעות החזירה לנעלים ולא ניכר זה סימן והמיר ג"כ ע"י סימן בהנאות שנראשי נפיש שנמכר

שאני סימן לקמן עליו דלקמן ס'י ו' וז"ע צוה: (ד) **שהחותם מקולקל**. עיין במשונות נ"ב חו"ד ס'י ל"ח: (ה) **אין כתב סימן**. ע' במג"א ס'י ל"ב ס"ק י"ג: (ו) **וביוצא בו**. עשה"ט מ"ש שכלל זה תרגומל כ'ו' ושמעתי בשם רב גדול אחד שהמיר כמו כן בתרגומל שניכר זה שהוכנה בשל על קס ותכן להסיר שוירי נטות שעליה כמו שישאלו עושין כמ"ש לעיל ס'י ס"ח ס"ג בהגהה לפי שהעובדי כוכבים אין עושין כן רק מולגין ביומחין ועוד היה מעשה בלאוי קודם ההכרז שלקחה עבד השר עבור מכס ואחר ז' שעות החזירה לנעלים ולא ניכר זה סימן והמיר ג"כ ע"י סימן בהנאות שנראשי נפיש שנמכר

גלוין מהרש"א

דחותם ועיין סעיף ד': (סעיף א' בהג"ה) **ובדיעבד** יש לשמוך ע"י זה. ובב"ח כ' דה"ה במפתח

לחוד והסכים עמו תצ"צ סימן קט"ו: (ש"ע סעיף ג') **א"א** פ"י **שמכיר הבתב**. ול"א דמירתת פן יכיר כמו בעושה נבקים בעצרות המעובדים לשם תפילין י"ל דהכא כיייר בשולח לאחר א"נ דבר בואכל יודע ולא יאמניו לו יחתמו בכתב" ע"ש ועיין מו"מ שהסיר מזה בקילור: (שם בהג"ה) **וגם** השק.

לדפי י"א אלו אין חילוק בין מפקיד לשולח ופי' ישראל חשוד הוא חשוד להחליף דאין לפרשו שחשוד לאכול אותו דצר שמשלח על ידו דהא כתבו הט"ו בסימן קי"ט ס"ג דמי שהוא חשוד לאכול

דברים אסורים אינו חשוד להחליפם ואולי חשיבי הניך דברים שאין הרצים מקילים בהן שאף הוא חשוד להחליפם אם חשוד לאכלם וכמ"ש הממכר בסעיף ח' ובס'י קי"ט אצל הרשב"א כתב במשונה סימן קי"ט שאכילת גזינה של עובד כוכבים קילא צעיני רבים וכ"כ בתה"א ומציאו ב"י ס"ס קי"ט וכ"כ הטור בס"ס קי"ט דהחשוד על הגזינה אינו חשוד להחליף והכי משמע מדברי הפוסקים ועיין במ"ש בסימן קי"ט ס"ק נ"ב: יז. אין צריך לחזור אחריו לראותו אבל אם חזר על חותמו ולא הכירו אסור יה אפילו עשה ^(ו) שתי חותמות (סעיף זה כפול בסימן ק"ל ס"ח):

הגה [יא] ומיהו דוקא אם הוא דבר שיש לחוש שהחליפו ונהנה בחליפין (טור וב"י בשם תוס' ושאר פוסקים) (ה) [יב] או הוא יין ויש לחוש שאסרו ^(ו) צנגיעה אצל אם רואה הדבר ששלח או הפקיד והוא טוב כמו ששלח ולא נהנה העובד כוכבים אם החליפו לא חיישין ב [יג] אף (ד) שהחותם מקולקל ונעין לקמן סוף סימן זהו ועיין לקמן סוף סימן ק"ל מדינים אלו:

ג בא י אות אחת חשוב ^(ט) **בחותם אחד שתים היו בשתי חותמות ודפוסים** ח **אע"פ שיש בהם כמה אותיות לא חשיבי אלא בחותם אחד ביין שקובעין אותם בבת אחת** ט **ויש אומרים שבמקום שמצויים מומרים (ובותים) וגוים שיודעים לכתוב** (ה) **אין בתב סימן אלא למי שמכיר הכתב** (סעיף זה כפול בסי' ק"ל סעי' ו'): **ד וי' מפתח וחותם היו ב' חותמות** ^(ו) **כב וטו אבל בדברים שדי בחותם אחד אם לא היה בו אלא** ^(ט) **מפתח לא חשיב חותם** (גי' כפול שם ס"ו):

הגה [טז] אם שולח איזה דבר בשק וחתם השק אינו אפילו כחותם אחד (כל בו בשם (הר"ף) [הר"ף] ואר"ה וט"ו ר"ס ק"ל) אלא"כ הפך התפירות לפנים (ארוך) ואם חתם הדבר ששלח ^(ו) וגם ^(ו) השק היו כב' חותמות (כל בו שם):

ה (ח) בג וי' יא אם שלח על ידי עובד בוכבים ירך בלא חותם אם היא התוכה בדרך שישראל חותכה אחר חמיטת הגיד ^(א) **בשרה ויהו ובן** ^(ט) **כל חתיכה שניכר בה ניקור הישראל בגון בנמילת חומ דירא וחומ שאצל החזה** ^(ו) ^(י) **וביוצא בו**:

וכן הוא משמעות הדברים וכן מצואר במדדכי בפרק השוכר במעשה זה דר"ח כהן כתב המדדכי שם צפירוש ואפילו מסר לו המפתח כו' ע"כ הוכרח לטעם דמירתת העובד כוכבים אצל באמת אי היו ציד ישראל היו מותר מטעם חותם לר"ת כן נראה לע"ד צדור דיפה כוון

מו"ח ו"ל לדניאל ורמ"א קילר במקום שהיה לו לכתוב היתר לדין דעיעבד בסעיף ד': (ד) **ובדיעבד יש לשמוך ע"י זה**. כ"כ אר"ה כלל (כ"ו) [כ"צ] גם בתוס' (דף ס"ט) איתא כן * ולע"ד נראה דכ"ע מודים (ביין) [צוה הזמן] דהא עיקר הטעם דחיישי' ציין שרין שני חותמות אע"פ שהוא דרבנן הוא מלד חשיבת היין נסך עליו כמו שזכרתי בסעיף א' ובזמן הזה לא עובדי עבודת כוכבים הם כמ"ש לקמן ע"כ אין שייך חיבת נסך ממילא לכ"ע די בחותם אחד: (ה) **או הוא יין ויש לחוש ב'ו'**. דבר זה תמוה דהא ודאי נהנה מחליפין זה ששתה ממנו ויתן שם מים וצוה ודאי אין שייך לומר שרואה שהיין הוא טוב ככתחלה דהא אסור לטועמו ודוקא צבשר שייך לומר כן שמראיהו ככתחלה שמן וטוב אצל לא צמידי דתלי צטעמא ונראה פירוש דבריו דציין יש חשש אפי' אם צדור לנו שלח שמה ממנו כגון שהיו שומרים מצחוץ שלא יכול להציא שם מים לערב שם ורואין שלא נחסר משיעורו אפ"ה יש חשש מחמת נגיעה אע"פ שאינו נהנה ממנה מ"מ היכל שהוא צגיגית או צכוס רחצ יש לחוש שמה מתוך שהיה מתעסק נגע ציין וכמ"ש רמ"א בס'י קכ"ח סעיף ד' * וצלכות כתב הטעם מחמת חיבת נסך ואינו כן דל"כ היה להיות מותר לדין וזה חזי וכו"כ בלא"ה כלל כ"ב בשם סמ"ג: (ו) **אב"ל בדברים שדי בחותם אחד ב'ו'**.

דעיעבד במפתח אפילו במקום שאין לרין רק חותם א': (ז) **וגם השק**. פ' שגם השק חתם: (ח) **אם שאלח ע"י עובד בוכבים ירך ב'ו'**. משמע דוקא דיעבד אצל לכתחלה לא וכ"כ בלא"ה כלל כ"ב ומצואר דבזריו סימן ס"ג בשם המדדכי דכל שיש לו ט"ע צמה ששלח לו על ידי העובד כוכבים שרי: (ט) **ב" חתיכה שניכר בה ניקור ישרא"ל ב'ו'**. נראה פשוט שכלל זה תרגומל שניכר בה ניקור הגידין של לואר כמו הבנין ע"ש וגם מה שכתב לחלק על הממכר בחמפ"ג ודעתו דמותר אפילו לכתחלה במפתח אחד איני רואה דבזריו שיהא כדי לחלוק כיון שהרשב"א והט"ו הסכימו דדוקא נענין חותם אחד אפילו דעיעבד ובפרט שאמרו להחמיר: **בג. אם שאלח ע"י ידי עובד בוכבים בו בשרה**. מלשון זה משמע קלח דדוקא דעיעבד היו ניקור וכיואל צו ס'י אצל לא לכתחלה אכן הטור כתב ג"כ כלשון הזה ואפילו הכי כתב להדיא בסימן ס"ה דמותר לשלח אפילו לכתחלה ע"י עובד כוכבים ע"י סימן ניקור אצל הממכר לא כתב שם מזה כלום ומ"מ

הבנין ע"ש וגם מה שכתב לחלק על הממכר בחמפ"ג ודעתו דמותר אפילו לכתחלה במפתח אחד איני רואה דבזריו שיהא כדי לחלוק כיון שהרשב"א והט"ו הסכימו דדוקא נענין חותם אחד אפילו דעיעבד ובפרט שאמרו להחמיר: **בג. אם שאלח ע"י ידי עובד בוכבים בו בשרה**. מלשון זה משמע קלח דדוקא דעיעבד היו ניקור וכיואל צו ס'י אצל לא לכתחלה אכן הטור כתב ג"כ כלשון הזה ואפילו הכי כתב להדיא בסימן ס"ה דמותר לשלח אפילו לכתחלה ע"י עובד כוכבים ע"י סימן ניקור אצל הממכר לא כתב שם מזה כלום ומ"מ

הבנין ע"ש וגם מה שכתב לחלק על הממכר בחמפ"ג ודעתו דמותר אפילו לכתחלה במפתח אחד איני רואה דבזריו שיהא כדי לחלוק כיון שהרשב"א והט"ו הסכימו דדוקא נענין חותם אחד אפילו דעיעבד ובפרט שאמרו להחמיר: **בג. אם שאלח ע"י ידי עובד בוכבים בו בשרה**. מלשון זה משמע קלח דדוקא דעיעבד היו ניקור וכיואל צו ס'י אצל לא לכתחלה אכן הטור כתב ג"כ כלשון הזה ואפילו הכי כתב להדיא בסימן ס"ה דמותר לשלח אפילו לכתחלה ע"י עובד כוכבים ע"י סימן ניקור אצל הממכר לא כתב שם מזה כלום ומ"מ

הראשון תי' דסי' לחלחא קרנא עדיף טפי (ע"ב): [טז] **ובדיעבד ב'ו'**. תוס' שם ב' בד"ה השולח ב'ו' ובדיעבד ב'ו' ור"ל אף אם לא שלחו להודיע וכמ"ש למטה דלענין שא"צ הכרה אף ר"י מודה: [יז] **ביון ב'ו' אב"ל ב'ו'**. שם ל"א ב' השולח חבית ב'ו' ופי' תוס' שר"ל אם חזר על חותמו ב'ו' אבל א"צ לכתחלה לראות כמש"ש ס"ט ב' והלכתא ב'ו' דלא חיישנין לזיופאל משמע דלא חיישנין כלל וכן לרבנן בחב"ח דל"פ ר"א אלא דלא בעי רק חותם א' ועתוס' שם ד"ה מ"ט ב' מיהו מוקדאמור הכא בשמעתין ב'ו' ובריינא דלעיל ב'ו' וכן שם ל"א ב' ד"ה השולח. ויש מקילין לשלוח ב'ו' וכן לדעת ר"י אף שצריך להודיעו מ"מ א"צ לראות וכמ"ש תוס' ס"ט ב' בד"ה הגיל ומיהו אם שולח כת"י והודיע לחבירו ב'ו' דלא כרין שכי' לשיטת ר"י דוקא שמוכיר ובכה"ג איירי שם ע"ש: [יח] **ומיהו ב'ו'**. מנ"ש ל"ד ב'

באר היטב

חותם א' ע"ש): (ו) **שתי**. וה"ה יותר ולקמן ס'י ק"ל ס"ח התנה הרב תנאים צוה ע"ש ש"ך: (ז) **בנגיעה**. כתב הט"ו נראה פירוש דציין יש חשש אפילו אם עבד לנו שלח שמה ממנו כגון שהיו שומרים מצחוץ שלא היה יכול להציא שם מים לערב ורואין שלא נחסר משיעורו אפ"ה יש חשש משום נגיעה אף על פי שאינו נהנה ממנו דיש לחוש שמה מחמת שהיה מתעסק (משום חיבת ניסוך) נגע ציין כמ"ש רמ"א בס'י קכ"ח ס"ד וזה אסור אפילו לדין דלא כלכות עיין שם: (ח) **בחותם**. משמע דאפילו דבזרים שדי בחותם א' חשוב אות א' כסימן ועדיף ממפתח ש' אצל לכתחלה לא: (יב) **וביוצא**. נראה פשוט שכלל זה תרגומל שניכר

לעובד כוכבי' דבעובד כוכבי' ס"ל כר"א דסגי בחומס אחד מ"מ לא ס"ל לגמרי כר"א דודאי לר"א דס"ל דסגי בחומס אחד ולא מחלק כלל בין חשוד לבין עובד כוכבים והיינו משום דלא חיש ליופאל כלל והלכך אין חילוק בין ישראל חשוד לעובד כוכבים והלכך גם במפתח כגי אצל לרב דאמר לרין חומס מוך חומס ויחינו משום דס"ל מושגין ליופאל אי"כ שפיר איכא לפלוגי בין ישראל חשוד לעובד כוכבים לעובד כוכבים חשוד דמירתא וישראל חשוד לא מירתת וכמ"ש הפוסקים בכמה דוכתינן לך לרין בנחת' ולפי"ן אף דקאמר ר"א או חומס או מפתח היינו לשיטתו דלא חיישין כלל ליופאל אי"כ מה לי חומס מה לי מפתח משא"כ לדין דקדיל כרב דחוששין ליופאל ומחלקין בין עובד כוכבים לישראל חשוד והיינו משום דישאל חשוד אי"כ מ"מ איכא נפקא מיניה בין מפתח לחומס דבחותם חזי כאלו חומס

יד אפרים

שחיטה ובהס"י לא חיישין כמ"ש ס'י קל"א ע"ש: (שם סעיף ד') **אם לא היה בו א"א מפתח**. עשה"ט ועשו"ט חז"י ס'י ל"ט בקסוף משיג על הפר"ח שממיר להסחות התכשיל בתנורו של עובד כוכבים לגורך שבת יום וילא אחר במפתח לבד דו"א דלא דמי לאומן ותגר ומפתח אחד אינו כלום שאף שחזור ורואהו מה יוכל להסיר במפתח וצעיקר הקדרה א"א להיות זה סימן נענין גדולה וקטנה ואף נענין השומן שהרי מנעמקת והולכת כל הלילה ואית ליה לאשחממוטי וגם אינו ממיראל להפסיד אומנותו שהרי יתשוב אם